

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Gril

**MOBILIZACIJA ČLOVEŠKIH VIROV V KRIZI –
PRIMER POPLAV LETA 1990 NA GORENJSKEM**

diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Gril
Mentor: izr. prof. dr. Andrej Rus

**MOBILIZACIJA ČLOVEŠKIH VIROV V KRIZI –
PRIMER POPLAV LETA 1990 NA GORENJSKEM**

diplomsko delo

Ljubljana 2007

MOBILIZACIJA ČLOVEŠKIH VIROV V KRIZI – PRIMER POPLAV LETA 1990 NA GORENJSKEM

Diplomsko delo je analiza primera kriznega vodenja. Študija je izvedena na primeru poplav 1. in 2. novembra leta 1990 v gorenjski regiji Slovenije, v okolici mesta Škofja Loka, analizirano pa je delovanje podjetja Cestno podjetje Kranj, gradbenega podjetja specializiranega za gradnjo in vzdrževanje cest. Skozi diplomsko delo najprej spoznamo temeljne pojme s katerimi se ukvarjamo: kriza, krizno vodenje in poplave. Nato se obrnemo na trenutno sistemsko ureditev kriznega vodenja v Sloveniji ter sistemsko ureditev le tega leta 1990. Prav tako pa spoznamo z zgodovinskimi detajli krize novembra leta 1990 širše v Sloveniji ter specifično na območju Škofje Loke. V analizi je poudarek dan na učinkovitost delovanja Cestnega podjetja Kranj, merijo pa se trije kazalci: pripravljenost na delovanje, uspešnost nadzorovanja krize ter učinkovitost izvedenih ukrepov. Skozi te tri kazalce poskuša avtor dokazati učinkovitost aktiviranja človeški virov v krizi, vodi ga pa predpostavka, da je prav učinkovitost aktiviranja človeških virov eden izmed pogojev za učinkovito vodenje v krizi.

Ključne besede: kriza, krizno vodenje, poplave, Škofja Loka.

MOBILISATION OF HUMAN RESOURCES IN A CRISIS – CASE STUDY OF 1990 FLOODS IN GORENJSKA REGION

The thesis is a case study analysis of crisis management. The study is made on a case of floods that took place on 1. and 2. of November 1990 in Slovenian Gorenjska region around town of Škofja Loka, analysis is based upon actions of a company Cestno podjetje Kranj, which specialises in road construction and maintenance. Through the thesis we get to know the basic terms with which we operate: crisis, crisis management and floods. We then turn to current systemic regulations which govern crisis management in Slovenia as well as regulations which governed the field in 1990. Besides that we get to know historic details of 1990 November crisis throughout Slovenia as well as those which were specific to the Škofja Loka area. In the analysis the emphasis is given to efficacy of operations undertaken by Cestno podjetje Kranj, measured by three markers: readiness to act, effectiveness of crisis control and effectiveness of measures undertaken. Through these three markers the author tries to prove the effectiveness of human resource activation in a crisis, lead by a notion that this is one of conditions for effective crisis management.

Keywords: crisis, crisis management, floods, Škofja Loka.

1. UVOD	5
2. TEORETIČNI DEL	7
2.1 Kriza	7
2.2 Krizno upravljanje in vodenje	9
2.2.1 Težave kriznega upravljanja in vodenja	9
2.2.2 Psihološki in sociološki vidiki kriznega upravljanja	10
2.3 Poplave	13
2.4 Teoretski model	15
2.4.1 Hipoteza	16
2.5. Povzetek teoretskega dela	18
3. SISTEMSKA UREJENOST SREČEVANJA S KRIZAMI V SLOVENIJI	19
3.1 Uvod	19
3.2 Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami	20
3.2.1 Implementacija v praksi	21
3.2.2 Načrt za zaščito in reševanje ob poplavah	23
3.3 Sistemska rešitev leta 1990 – Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti	24
3.4. Povzetek poglavja	25
4. POPLAVE LETA 1990	26
4.1 Pregled poplav po Sloveniji	26
4.1.1 Vzroki	26
4.1.2 Obseg poplav in spremljajočih pojavov	27
4.1.3 Škoda poplav leta 1990	27
4.2 Poplave v Škofji Loki 1990	27
4.2.1 Kronološki potek dogajanja	28
4.2.2 Škoda poplav v Škofji Loki	31
5. EMPIRIČNI DEL – ANALIZA DELOVANJ CESTNEGA PODJETJA KRANJ	33
5.1 Predstavitev zbranega materiala	33
5.1.2 Povzetek intervjuja	33
5.2 Analiza	37
5.2.1 Pripravljenost CP Kranj na delovanje v kriznih razmerah	37
5.2.2 Vodenje v krizi in učenje iz krize	39
5.2.3 Učinkovitost delovanja CP Kranj	41
5.3 Obravnava hipoteze	43
6. ZAKLJUČEK	44
7. SEZNAM LITERATURE:	45
8. PRILOGE	47
PRILOGA A: ZAPIS INTERVJUJA BRANKO ŽIBERNA (07.06.2006 OD 20:45 DO 22:15)	
.....	47

1. UVOD

Poplav leta 90 se kljub mojim takrat rosnim 9 letom starosti še živo spomnim. Glede na to, da je bil praznik je bila cela družina zbrana doma, v takrat še novem stanovanju v novem blokovskem naselju v krajevni skupnosti Raven pri Trziču – po domače »fabrki«, verjetno zaradi velikega števila tovarniških delavcev takrat še cvetoče tržiške industrije, katere bolj znana predstavnik sta BPT in Peko. Oče že nekaj let ni bil več v službi pri Milici, pa vendar mu je ostalo še nekaj opreme in tiskih časov. Tako si je takrat po dolgem času spet oblekel miličniški dežni plašč, si obul gumijaste škornje ter odšel pomagat sosedom. Padavine tistega dne niti niso bile tako močne, pa vendar se je voda potoka Mošenika, ki je ponavadi lenobno tekel mimo naših blokov, močno dvignila ter se razbesnela v pravi hudournik blatne barve, ki mu je uspelo porušiti neki šibkejši betonski zid, ki je ponavadi preprečeval njegovo izlitje. Tako si je voda utrla pot na glavno cesto, ki je vodila skozi naselje, ter na svoji poti ujela malo belo Zastavo 750 oz. malega »fičaka«, ki so mu ponagajale vlaga ter vžigalne svečke, tako da je obstal sredi svoje poti. Moj oče je temu malemu fičaku s še nekaj možmi pomagal, da se je iztrgal primežu vode, nakar se je odpravil pomagat postavljal nasip iz vreč peska. Voda se je zahvaljujoč nasipu, kot tudi razmeroma ugodnemu vremenu kmalu vrnila v svojo strugo, tako da je bilo razburjenje razmeroma kratkotrajno ter škoda razmeroma majhna. Televizija in vesti od svojcev iz drugih delov Slovenije pa so naše malo razburjenje kmalu zameglili, nam otrokom pa pripovedi o hišah, ki jih je voda dvignila od temeljev pošteno razburkale domišljijo.

Na tematiko poplav leta 90 sem se po toliko letih nekoliko nepričakovano vrnil šele s tole diplomsko nalogo, saj sem na vsak način želel pisati nekaj o kriznem upravljanju. Šele ko mi je mentor predlagal, da tisto nekaj spremenim v študijo primera, sem po malo premisleka prišel do teme, ki jo bom obdeloval v nadaljevanju. Če malo povzamem razloge pa si sledijo nekako takole; disciplina kriznega vodenja me že od nekdaj fascinira, saj je v bistvu predstavlja reševanje izredno zapletene in pogosto nevarne situacije z izredno omejenimi sredstvi, Cestno podjetje Kranj poznam zaradi določenih poslovnih odnosov, ki sem jih ustvaril pri dosedanjem delu. Sedanje vodstvo podjetja, kot tudi splošno stanje podjetja, daje vtis vitalnega podjetja, z dobro usmerjeno strategijo usmerjeno tako v strateško obvladovanje trga kot tehnološki razvoj lastnih objektov kot tudi storitev in izdelkov, ki jih ponujajo. Glede na solidno stanje Cestnega podjetja Kranj v času »normalnih« razmer me je pač nekoliko zanimalo, kako se to isto podjetje znajde v razmerah, ki zahtevajo od njegovih kadrov veliko več kot ponavadi. Predvsem imam svoje pomisleke zaradi velikosti samega podjetja, saj bi se le ta lahko izkazala kot ovira pri aktivnem odzivu na krizo. Za ta namen sem v bližnji zgodovini poiskal neko malo bolj odmevno krizo, v

kateri je moralo Cestno podjetje Kranj odigrati malo bolj pomembno vlogo, ta kriza pa se je izkazalo, da so poplave leta 1990, ki so na Gorenjski, ki je pokriva CP Kranj, prizadele predvsem Škofjeloško hribovje.

Diplomska naloga je napisana po preprostem analitičnem kopitu, s teoretskim delom ter empiričnem delom, v katerega sem poskušal poleg lastne domišljije in strateškega razmišljanja vplesti tudi nekaj svoje raziskovalne žilice, tako da večina slednjega sloni na raznih dokumentih, ki sem pridobil iz arhiva Upravne enote Škofja Loka. Poskušal sem pisati tako, da bi se bralec postopno spoznaval s tematiko, zato sem tematiko obravnaval od najbolj splošne (razlaga pojmov) pa k najbolj specifični (analiza delovanja CP Kranj). Struktura diplomskega dela je sledeča; v drugem poglavju se spoznamo z osnovnimi pojmi in teorijami ter postavimo teoretski okvir, tretje poglavje preučuje sistemsko ureditev področja krizne vodenja v Sloveniji, četrto poglavje nudi pregled poplav po Sloveniji kot tudi v Škofji Loki sami, peto poglavje predstavlja empirični del z analizo in obravnavo hipoteze, šesto poglavje pa predstavlja zaključek diplomskega dela.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 Kriza

Krize so večplastni in zapleteni pojavi, ki pa jih ne glede na individualno pojavno naravo posameznih kriz, vseeno družijo nekatere skupne značilnosti. Za te Malešič (2004: 12–13) pravi, da so sledeče:

- ogroženost temeljnih vrednot (npr. človeška življenja, človekove pravice, ozemeljska integriteta ipd.)
- zelo omejen čas za odločanje v nepričakovanih in morebiti ohromljujočih okoliščinah za organe odločanja in vodenja
- negotovost razmer (razmere so naglo spreminjajoče, nastanek in razvoj kriznih razmer pa lahko pripišemo večim zunanjim ali/in notranjim faktorjem)
- kompleksna posledičnost vsake odločitve z minimalno oz. ničelno tolerantnostjo do napačnih odločitev
- omejena uporabnost preteklih informacij na katere bi se pri določanju in delovanju lahko naslonili
- omejena razpoložljivost primernih obstoječih informacijskih virov za odločanje
- nenehno in nepričakovano pojavljanje vedno novih znamenj in značilnosti krize
- intenzivnejši notranji in zunanji nadzor nad odločitvami
- možnost oviranja tistih, ki so za krizo odgovorni
- neprestana psihična obremenitev odločevalcev z malo možnostmi za oddih

Če povzamemo kaj je za krize torej na splošno značilno: huda ogroženost, nujnost delovanja in negotovost. Na strani človeških virov lahko omenimo, da krize predstavljajo hud preizkus za odločevalce, aktivne urejevalce razmer (operativno osebje), politično elito kakor tudi za splošno prebivalstvo.

K že omenjenim značilnostim kriz pa bi lahko dodali še naslednji dve, ki se omenjata šele v sedanjem času, predvsem po dogodkih v New Yorku 11.09.2001. Ti dve značilnosti sta časovna neopredeljivost (Rosenthal 2003: 132) in nepredstavljalivost (Rosenthal 2003: 135).

Rosenthal namreč trdi, da se krize ne da več definirati kot jasno opredeljen dogodek v času, namreč jo lahko kvečjemu definiramo kot skupek kriz oz. kriznih dogodkov, ki si sledijo zaradi

vzročno posledičnih povezav. Kriza tako predstavlja dolgotrajen proces reševanja različnih med seboj povezanih kratkotrajnejših kriz. Naravna nesreča lahko na primer povzroči škodo na cestnem omrežju, kar ogroža dostopnost ljudi iz ogroženih področij do osnovnih življenjskih potrebščin in storitev (npr.: zdravstvenih storitev). Ko je trenutna ogroženost mimo se lahko pojavi administrativna kriza, ker je potrebno spremeniti in prilagoditi razne prostorske akte, kot posledica te pa se pojavi finančna kriza, ker je zaradi spremenjene prostorske ureditve potreben poseben način gradnje, ki lahko kljubuje takim naravnim nesrečam, ki pa je seveda dražji od običajnega načina gradnje itd (Rosenthal 2003: 132).

Ena izmed največjih lekcij 9–11, kakor se sedaj splošno sprejeto imenujejo dogodki 11. septembra 2001 v ZDA, pa je prav gotovo nepredstavljalnost dogodkov samih. To je razvidno iz časa potrebnega, da se prej imenovani zapis ustalil kot skupni imenovalec teh dogodkov. (Prav zaradi tega npr. poplavljanje Nila v Egiptu ni percipirano kot kriza, saj so ti dogodki popolnoma napovedljivi). S kar največjo gotovostjo lahko trdimo, da si dogodkov, ki so se 9–11 odvili, ni nihče predstavljal niti v najbolj oddaljenem kotičku malih možganov. Vendar se mi posvetimo posledicam, ki jih nepredstavljalnost prinese. Tako lahko najdemo dve najbolj pomembni posledici. Prva in za splošno javnost najbolj problematična je občutek splošne ogroženosti, tako pri splošni javnosti sami kot tudi pri odgovornih oblasteh. V praksi slednje občutimo npr. vsakič, ko se kam odpravimo za letalom, poostreni so ukrepi na letališčih, na letalih, skratka na vsakem koraku naše poti. Druga posledica pa je predvsem nočna mora vseh planerjev ukrepov ob krizah; kako lahko namreč planiraš ukrepe za dogodek, za katerega ne veš niti kakšen bo po naravi, kaj šele kako se bo odvijal. Edini ukrep, ki so si ga torej lahko torej načrtovalci izmislili, pa je že prej omenjena splošna poostritev varnostnih ukrepov (Rosenthal 2003: 135–136).

Ko tako povzamemo vse zgoraj naštetih elemente kriz v smiselno celoto dobimo dokaj kompleksno definicijo krize:

Kriza je proces sestavljen iz medsebojno povezanih kriznih situacij, ki so po svoji naravi nepredstavljljive in predstavljajo hudo ogroženost, nujnost delovanja, negotovost in težak napor za vse, ki so z njo aktivno soočeni.

2.2 Krizno upravljanje in vodenje

Kriza in krizno upravljanje in vodenje sta tesno povezana fenomena (Boin in t'Hart 2003: 544) kjer definicija slednjega izhaja prvega. Krizno upravljanje in vodenje tako lahko definiramo kot:

»... (O)blikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega organizacijo, priprave, ukrepe in razporeditev virov za njeno obvladovanje.«(Malešič 2002: 14).

Večina kriznega upravljanja in vodenja se odvija v pogojih, ki jih definira kriza (ogroženost, nujnost, razno razni pritiski itd.), saj je učinkovitost predhodnega načrtovanja izredno omejena zaradi nepredstavljljive narave kriz.

2.2.1 Težave kriznega upravljanja in vodenja

Ne glede na lahkotnost definiranja pojma kriznega upravljanja in vodenja pa se ljudje, ki se srečujejo z nalogo slednjega, srečujejo z velikimi problemi, ki bi jih lahko opredelili kot razliko med pričakovanji javnosti in posnetki realnega stanja. Spodaj jih povzemam najpomembnejših šest (Boin in t'Hart 2003: 546–548):

1. Javnost pričakuje, da bodo voditelji varnost postavili na prvo mesto, v realnosti pa le ti skrbno tehtajo politične in ekonomske stroške postavljanja kar se da učinkovitih sistemov varnosti. Tako se ponavadi odločajo in plačujejo za manj-učinkovite sisteme, ki pa imajo za njih boljše razmerje cena-učinek. Popolna varnost je namreč izredno draga, po drugi strani pa politika popolne varnosti, tako kot politika ekološko osveščene gospodarstva, v nacionalnem smislu zavira ekonomski razvoj.
2. Javnost pričakuje, da se bodo voditelji pripravili na najhujše možne scenarije, ti pa se v resnici le tem neradi posvečajo. Tem se resno posvečajo le tisti, ki s tem že imajo izkušnje, ostali pa čas, ki bi ga vložili v to raje vlagajo v stvari, ki so jim subjektivno bolj pomembne. Potrebno je tudi poudariti, da to ni le stvar pomanjkanja časa marveč tudi stvar psihološke nastrojenosti; vsi namreč raje iščemo napake v sistemih drugih, ki jih lahko izrabimo v svoje dobro, kot pa se posvečamo lastnim pomanjkljivostim.
3. Javnost pričakuje, da bodo voditelji pozorni na prihajajoče krize, v praksi pa se pokaže, da so mnoge nesreče in konflikti človeškega izvora nase predhodno opozarjali z daljšimi inkubacijskimi obdobji, ki pa so si jih odgovorni ali napačno razlagali ali pa preprosto

ignorirali. Problem izvira iz slabega informiranja voditeljev, do katerih opozorila ali sploh ne pridejo ali pa pridejo na medijih, ki so obskurnega pomena (opazka med kolegi, interni dopis itd.)

4. Javnost pričakuje, da se voditelji tekom krize točno ločijo od ostalih in jasno prevzamejo vlogo vodenja v dejavnostih reševanja. V praksi pa se zaradi narav kriz izkaže, da slednji centralistični pristop v upravljanju kriz ni možen, ampak je potreben policentričen pristop, ki zahteva vodoravno koordinacijo, ne pa navpičen sistem poveljevanja. Možna je le iluzija slednjega, s tem ko se formalno postavi in pooblasti centralni krizni center, ki pa ima kvečjemu funkcijo obveščanja javnosti in medijev, medtem ko na zakulisni operativni ravni zadeve tečejo drugače.
5. Javnost pričakuje, da bodo voditelji sočutni do žrtev krize. To sočutje naj bi se odražalo tako v besedi kot dejanjih. V realnosti pa se voditelji vse prevečkrat ujamejo v mrežo lastnih nerealističnih obljub. Tako lahko zapadejo vonju poceni političnih točk ali pa resnim občutjem sočutja ter tako dajo obljube nadomestil, ki pa jih proračunske in administrativne rezerve ne zmorejo pokriti.
6. Voditelji naj bi se naučili lekcij, ki se ponujajo po krizi. V praksi pa se ujamejo v vrtiljak odkrivanja odgovornosti, ki otežkoča učenje. Tako je učenje neposredno po krizi nemogoče, saj je v moderni družbi nepristransko oceno razlogov takoj po krizi nemogoče pridobiti. Tako se učenje, če se sploh, odvija na dolgi rok.

Kot je razvidno je krizno upravljanje in vodenje izredno kompleksen fenomen, ne le zaradi razmer v katerih morajo vodje delovati, marveč tudi zaradi pričakovanj javnosti. Tako se prerado zgodi, da kljub dokaj učinkovitem delovanju ob pojavu in reševanju krize, voditelji propadejo v končnem rezultatu, ki ga povlečemo po krizi zaradi neusmiljenega mlinskega kolesa javnega mnenja. Na koncu koncev se moramo zavedati, da je poglobljena naloga, kakor tudi poglobljeno pričakovanje javnosti, za kriznega vodjo, da stvari postavi nazaj tako kot so bile in to v čim krajšem času, to pa, sploh zadnje, ni vedno možno. Krizni vodja je tako v situaciji, ki je že sama po sebi stresna, postavljen še pred dodatne stresorje, zato ne preseneča, da je pogoj za uspešnost na tem področju ne le strokovnost ampak tudi ustrezna psihološka trdnost.

2.2.2 Psihološki in sociološki vidiki kriznega upravljanja

Z vidika človeka oz. ljudi moramo pri kriznem upravljanju ločiti dva temeljna vidika delovanja, osebnega, katerega akter je posameznik – krizni vodja, ter skupinskega kjer akterja predstavlja

skupina oseb – krizni tim. Ne glede na nivo, na katerem preučujemo psihološke vidike pojava kriznega vodenja oz. na katerem se krizno vodenje vrši, pa lahko najprej na splošno definiramo probleme s katerimi se srečujemo. Na eni strani je to kriza sama oz. boljše rečeno percepcija krize; kriza namreč postane kriza šele, ko jo kot tako prepoznamo. To je lahko samo po sebi problematično, saj lahko obstaja nestrinjanje glede obstoja krize, kar je namreč za nekoga ali za neko družbeno skupino kriza, je lahko za nekoga drugega in njegovo družbeno skupino dobrodošla sprememba. Prav tako se lahko pojavi problem tudi, če se vse prizadete strani strinjajo glede obstoja krize. Takrat se namreč lahko zaradi vrednostnih razlik pojavi nestrinjanje glede ukrepov, ki jih treba izvajati. Tako pride do mučnega dogovarjanja, kar zmanjša hitrost in učinkovitost odgovora na pojav kriznih razmer. Na splošno je uniformni odgovor najboljša rešitev, vendar se ta običajno pojavi le kadar gre za zunanjo ogroženost skupnosti npr. ob naravnih nesrečah (Kranjčec in Polič 2002: 410). Naslednji dejavnik, ki je prav tako pomemben faktor pri preučevanju psiholoških aspektov preučevanja delovanja v krizah pa je stres. Stres lahko definiramo kot »proces, s katerim določene okoljske zahteve... izzovejo proces presojanja, v katerem zaznane zahteve presežejo vire in se iztečejo v neželene fiziološke, psihološke vedenjske ali socialne izide.« (Salas, Driskell in Hughes v Kranjčec in Polič 2001: 401). Stres izzovejo naslednji dejavniki oz. stresorji: (pre)več virov informacij, slaba kvaliteta informacij, časovni pritisk, visoka delovna obremenitev itd. Te značilnosti moramo pri kriznem odločanju vzeti v zakup ter odločevalce ustrezno na njih pripraviti, raziskovalce pa na to opozoriti (Kranjčec in Polič 2001: 401).

Raziskave na področju kriznega vodenja na nivoju posameznika so definirale dve glavni značilnosti, ki sta ključ do uspešnega kriznega vodenja oz. odločanja, ti dve značilnosti sta strokovnost na določenem področju ter izkušnje iz tega področja. Strokovnost na področju pomeni nabor formalno pridobljenih znanj, ki jih lahko pridobi vsak udeleženec izobraževanj na tem področju. Izkušnost po drugi strani pa pomeni znanja pridobljena skozi aplikacijo svojih strokovnih znanj v praksi. Slednje lahko pomeni tudi znanja z drugih področij, ki so za posameznika tako ali drugače interesantni. Obe dve lastnosti pripomoreta, da lahko posameznik razvije način odločanja, ki mu pravimo naravno odločanje (Kranjčec in Polič 2001: 401). Značilnost naravnega odločanja je predvsem v tem, da obravnava odločanje, ki izvira iz poznavanja aplikativnega (strokovnega) področja ne pa poznavanja področja odločanja samega. Strokovnost in izkušnost tako posameznikom omogočita hitrejše analiziranje informacij, sortiranje koristnih in nekoristnih ter postavljanje diagnoz in iskanje ustreznih rešitev. Slednje jim je omogočeno z nekakšnim ponotranjenim katalogom obrazcev delovanja, ki temelji predvsem na preteklih izkušnjah s situacijami samimi in njihovim reševanjem, prav tako pa jim omogoča

delovanje v povsem novih situacijah saj obrazci tvorijo tudi referenčni okvir za delovanje. Inherentna slabost slednjega pa je nesposobnost mišljenja zunaj okvirja, torej iskanja novih še nepreizkušenih načinov delovanja (Kranjčec in Polič 2001: 401–403).

Vendar pa se s krizami ponavadi ukvarjajo skupine ljudi; raziskave tudi kažejo, da so skupine ponavadi učinkovitejše kot posamezniki, hkrati pa posameznikom znotraj skupine nudijo psihološko in drugačno podporo, kar bistveno olajša delovanje pod stresom. Vendar pa je potrebno ločiti skupine posameznikov ter koherentno delujoče ekipe – time, ne glede na usposobljenost in željo po sodelovanju. Značilnost, ki tim bistveno razlikuje od nekoherentne skupine, je sposobnost članov tima za implicitno usklajevanje. To članom omogoča, da naloge, ki so jim zadane kot posameznikom, opravljajo z minimalno količino medsebojnega sporazumevanja; za zunanjega opazovalca se zdi, kot da člani tima drug drugemu berejo misli. Temelj implicitnega usklajevanja je timski miselni model, ki ga razvijejo člani tima. V meri, do katere se miselni modeli članov tima pokrivajo, imajo skupno razumevanje nalog, ki so jim zadane. Gradnja timskega miselnega modela se vrši ali načrtno ali pa skozi samo skupno delovanje skupine ali tima, eden izmed pogojev za gradnjo le tega pa je medpozicijsko znanje; gre za poznavanje vlog, odgovornosti in potreb drugih članov tima. Z drugimi besedami rečeno, vsak član tima mora poznati relacije med svojimi nalogami ter nalogami drugih članov tima, kot tudi relacije med nalogami drugih članov tima. Kolikor bolj poglobljeno je to znanje toliko bolj bo tim deloval kot celota, saj bo raven implicitnega razumevanja višja (Kranjčec in Polič 2001: 403–405).

Omenimo na kratko še nekatere probleme s katerimi se lahko posameznik ali tim srečuje na poti do uspešne rešitve krize. Na nivoju posameznika se pojavljajo predvsem težave, ki rezultirajo iz okolja. Krizno okolje namreč predstavlja izredno dinamično okolje, kjer so povratne informacije o rezultatih akterjevih odločitvah pogosto zapoznele ali nenatančne ter se razmere nenačrtovano in nepredvidljivo spreminjajo. Posamezniki v takih pogojih zaradi psihološke nepripravljenosti na takšne razmere oz. slabih navad, ki so jih pridobili v preteklosti, pogosto ne morejo aktivno planirati svojih dejanj in predvidevati njihovih izidov. Raje delujejo po sistemu 'tukaj in sedaj', kar pomeni da raje uravnavajo trenutne razmere in se ne osredotočajo na odpravljanje težav v celoti (Kranjčec in Polič 2002: 413–414).

Skupine pa ogroža drug sindrom, ki lahko omejuje njihovo učinkovitost. To je tako imenovani sindrom skupinskega mišljenja, definiran pa je kot »...način razmišljanja ljudi, ki so globoko vpleteni v kohezivno skupino, in njihovo prizadevanje po soglasnosti premaga njihovo željo po stvarni oceni alternativnih potekov akcije.« (Janis v Kranjčec in Polič 2002: 411–412). Sama kohezivnost, ki je predpogoj za dober tim, je torej tudi past, ki lahko rezultira v pomanjkljivem

odločanju, ki povečuje možnost neuspeha. Kot protiukrep temu je treba v skupino vnesti določeno mero kontrolirane nekohezivnosti, predvsem pri iskanju obvestil in mnenj, kjer je potrebno primerne informacije najti tudi v okolju izven skupine oz. je potrebno dovoliti določeno odprtost skupine in pa pri samem procesu iskanja alternativ, kjer je vedno potrebno sproti preverjati izbrane odločitve in sprejemati dvome in ugovore o njih, hkrati pa vsakemu članu dopuščati možnost, da jasno izrazi svoje stališče in videnje možnih rešitev (Kranjčec in Polič 2002: 411–413).

2.3 Poplave

Poplava je naravni pojav, ki nastane zaradi izredno močnih padavin ali naglega taljenja snega ali medsebojnega skupnega delovanja. Je naravna nesreča, ko izredni vodni pretok povzroči občutno škodo ob razlitju vode iz struge po okolici (Načrt zaščite in reševanja ob poplavah verzija 3.0, Urad Republike Slovenije za zaščito in reševanje 200., 81).

Poplave se med seboj razlikujejo in sicer po:

- tipu vodotoka
- reliefu zemljišča
- obsegu
- jakosti in razprostranjenosti padavin
- letnem času
- trajanju
- pogostosti
- ...

Na Slovenskem ogrožajo več kot 300.000 hektarjev površin, katerih največji del (237.000 ha) je v ozkih dolinah vzdolž hudourniških grap. Ogroženost pa ni odvisna le zaradi višine poplavnega vala, marveč je eden izmed odločujočih faktorjev tudi trajanje poplave; dolgotrajne poplave namreč lahko razmočijo obrambne nasipe, ki lahko zaradi tega popustijo ali se celo v celoti porušijo. Ogroženost ob poplavah pa nastane tudi zaradi prekomerne hitrosti poplavne vode, onesnaženja, ki izvira iz preplavljenih virov onesnaženja (preplavljenih cistern z nevarnimi kemikalijami op.p.), erozije dna in brežin strug ter posledičnega spodkopavanja in odnašanja bregov in obvodnih objektov ter vegetacije ter končno naplavljanja plavin, ki dodatno povečujejo škodo, onesnaženje in ogrožajo strukturno integriteto objektov (URSZR 2005: 4–7).

Poplave so v Sloveniji ustaljen vsakoletni pojav in same po sebi niso nič neobičajne. Pojavijo se lahko v vsakem letnem času, vendarle pa so najobičajnejše v jesenskem času. Žal pa Sloveniji niso neznanka tudi 'neobičajne' poplave, ki se pojavljajo redkeje. Tako v Sloveniji ločimo **pogoste poplave**, ki se pojavljajo od vsakega leta pa do povratne dobe petih let, **10– do 20–letne poplave**, s povratnimi dobami 10 oz. 20 let ter **katastrofalne poplave**, s povratno dobo 100 let in več. Vzroki za nastanek slednjih so:

- padavine so razporejene v pasu, ki gravitira neposredno v naseljena območja
- pred pojavom ekstremnih padavin je zemlja na poplavnih območjih nesposobna absorpcije zaradi vremenskih(namočenost, zmrznjenost) ali geoloških(slaba prepustnost) razlogov
- neustrezna regulacija in sistemi za zadrževanje vode
- majhna poraščenost vodotokov
- zamašeni jezovi in mostovi, ob pojavu visokih voda

V minulem stoletju ni bilo desetletja brez večjih poplav, pojavljale pa so se po celotnem območju Slovenije. V minulem desetletju, med letoma 1990 in 2000, pa so Slovenijo večkrat prizadele visoke vode, ponekod s katastrofalnimi posledicami. Tako so Slovenijo prizadele visoke vode s povratno dobo 100 in več let leta 1990, 1994, 1995, 1998 ter 2000. Od teh posebej izstopajo poplave v novembru 1990 ter v oktobru in novembru 1998. V obojih je bilo še posebej prizadeto porečje Savinje, večja poplavljanja pa je doživelo tudi škofjeloško območje. Leto 2000 pa gre omeniti zaradi rekordnih vodostajev na Savinji pri Solčavi ter na Cerknškem jezeru ter zaradi zemeljskega plaza nad Logom pri Mangartu, ki je povzročil naravno nesrečo velikih razsežnosti(URSZR 2005: 13–17).

Učinke poplav bi lahko delili na neposredne in posredne ter glede na objekt prizadetja (ljudi, živali, zgradbe in okolje). Neposredne učinki poplav pri ljudeh so fizične poškodbe ter smrt in psihična prizadetost, enako pri živalih, pri čemer gre poudariti, da psihična prizadetost ni tako izrazita. Neposredni učinki na zgradbe se kažejo na poškodbah in rušenju zgradb in ostale infrastrukture, na okolje pa v poplavljanju kulturne in nekulturne krajine, odnašanju in uničevanju rastja ter preoblikovanju reliefa. Pri katastrofalnih poplavah lahko pride tudi do spremljajočih oblik škodljivega delovanja voda (erozije, zemeljski in drugi plazovi, epidemije in epizootije, onesnaženja itd.) ter do nastanka verižnih nesreč npr. ko zemeljski plaz zapre vodni tok in ustvari naravni jez, ki se pod težo vode nato zruši, kar povzroči dolvodni rušilni val, ki opustoši dodatno opustošenje ob vodi nižje ležečih površin (URSZR 2005: 17–18).

Poplave so torej vsakoletni pojav, ki se mu ne moremo izogniti. Žal isto velja za manj pogoste vendar pa bolj škodljive katastrofalne poplave, s povratnimi dobami daljšimi od 100 let. Te lahko

škodujejo ljudem, živalim ter poškodujejo zgradbe in okolje, lahko pa so tudi vzrok drugim nesrečam ali celo verižnim nesrečam, ki so po svoji naravi še bolj rušilne kot poplave same po sebi.

2.4 Teoretski model

Temeljni namen te diplomske naloge je analizirati delovanje CP Kranj ob poplavah leta 1990. Tako teoretski del služi temu namenu, da nudi namreč oporo za razumevanje različnih pojmov s kateri se bomo srečevali v nadaljnjem besedilu. Vendar pa ga bomo hkrati izrabili za neposredne namene diplomske naloge saj bomo iz njega, preden se spustimo v samo analizo zgradili tudi teoretski model, ki bo predstavljal skelet oz. vodilo, kako se analize sploh lotiti in čemu se še posebej posvečati. Skozi to upam, da bomo lahko dobili realno sliko, delovanj CP v času poplav leta 90.

Najprej moramo določiti gledišče; kaj je kriza navsezadnje določa subjekt, ki jo doživlja. Šele tako lahko navsezadnje pristopimo, k neki poglobljeni analizi krize in iskanju odgovorov. Glede na temo bomo za gledišče izbrali vidik Cestnega podjetja Kranj, kot organizacije. Tako se bomo s tega vidika v teku naše analize osredotočili predvsem na naslednje:

- 1.) trajanje krize
- 2.) potek krize
- 3.) značilnosti krize
- 4.) značilnosti kriznega upravljanja

Na koncu upam, da bomo dobili realno rekonstrukcijo delovanja CP Kranj z realno oceno slabosti ali prednosti, ki jih je tako delovanje prineslo. Pri analizi se bomo poslužili tako pričevanj ključnih oseb, ki so sodelovale v teh dogodkih, pisnih virov objavljenih v strokovni literaturi in arhivskih virov CP Kranj in občine Škofja Loka.

Kljub temu pa moramo ostati zvesti temeljnemu vodilu te diplomske naloge – aktivaciji človeških virov CP Kranj v poplavah leta 1990. V ta namen bom poskušal v nadaljnjem besedilu postaviti nekaj izhodišč preko katerih bom dokazal ali zavrnil ustreznost in učinkovitost delovanja CP Kranj pri aktivaciji človeških virov.

Posebej velja opozoriti, da bom v diplomski delu večino uporabljal pojem aktivacija in ne mobilizacija, kot je naslov diplomskega dela. Za slednje sem se odločil, čeprav sta v bistvu oba pojma pomensko zadovoljiva, ker pojem mobilizacija zame nekako predstavlja večji obseg delovanja; spremembo neaktivnega in nepripravljenega sistema v delujoče in operativno sposobno stanje. Aktivacija po drugi strani pomeni zgolj spremembo že pripravljenega sistema iz nedelujočega v delujoč stanje.

Zgradba nadaljnega besedila bo naslednja; v prvem delu bo predstavitev hipoteze in predpostavk na katerih temelji, sledi kratek intermezo v katerem spoznamo sistemsko zgodovinsko ozadje, temu bo sledila predstavitev in analiza zbranega materiala, čemur seveda sledi obravnava hipoteze ter zaključek tako praktičnega dela kakor tudi diplomske naloge. Velja tudi opozoriti, da bo analiza zbranega materiala neposredno vezana na samo operacionalizacijo, ki po predstavljenem neposredno po predstavitvi hipoteze, ter bo zato imela isti redosled in strukturo kot sama predstavitev točk slednje. Točke operacionalizacije bodo obravnavane v smiselnih sklopih, kar nam bo omogočilo iz njih potegniti določene zaključke. Edina pomembna razlika bo seveda ta, da bo temeljna hipoteza obravnavana zadnja. Zaključek pa bo, tako kot je v navadi, sinteza vsega dognanega.

2.4.1 Hipoteza

Temeljna nit te diplomske naloge je bila že večkrat napisanega, zato tudi temeljna hipoteza ne bo nič presenetljivega. Vseeno pa bi, preden slednjo zapišem, rad razložil osnovno predpostavko na kateri sloni vse nadaljnje dokazovanje. Izhajam namreč iz prepričanja, da je ustrezno vodenje krize le odraz ustreznega vodenja ljudi. Tako je moja predpostavka sledeča; v kolikor je Cestno podjetje Kranj tekom celotnega trajanja krize, ki je bila posledica padavin 1. in 2. novembra delovalo učinkovito oz. je krizo upravljalo učinkovito, je bila tudi aktivacija človeških virov ter njihovo vodenje izvedeno učinkovito. Temeljna hipoteza se v skladu s tem glasi:

»Kadar je krizno upravljanje uspešno, je aktivacija človeških virov izvedena učinkovito.«

Nadaljnja predpostavka, ki je neobhodna je predpostavka o ogroženosti temeljne vrednote. Vendar moramo tudi vedeti kaj slednja je. V primeru CP Kranj jo lahko ugotovimo iz temeljne dejavnosti podjetja, ki je gradnja in vzdrževanje cest – infrastrukture, ki omogoča transport. Iz

tega lahko, v kontekstnem okviru analizirane krize, sklepamo, da je temeljna vrednota, ki je bila ogrožena omogočanje transporta oz. ohranjanje prevoznosti cest. Skratka predpostavljamo, da je bila ogrožena prevoznost cest oz. dostopnost do krajev na transportnih poteh.

Prav tako predpostavljam, da aktivacija kadrovskih virov ni enkraten dogodek, temveč trajajoč proces. Slednja predpostavka je vezana na teorijo, da kriza ni enkraten dogodek temveč trajajoč proces zaporedno pojavljajočih se kriz. Skladno z mojo predpostavko velja, da je potrebno kadrovske vire aktivirati primerno zahtevam in času, kar v praksi pomeni, da je potrebno aktivirati primerne kadre za posamezne naloge.

Operacionalizacija

Da bi torej dokazal, da je bila aktivacija človeških virov učinkovita, moram najprej dokazati, da je bilo krizno upravljanje učinkovito. Tako bom torej preverjal posamezne segmente, ki so pomembni za oceno učinkovitosti kriznega vodenja; pri tem se bom smiselno skliceval na Boin in t'Hartove (2003: 546–548) predstave javnosti glede učinkovitega kriznega vodenja, predvsem kar se tiče predstav javnosti glede priprav na krizo, vodenja tekom krize in učenja po krizi.

Pod prvo točko bom torej preverjal ali je bilo CP Kranj primerno pripravljeno na krizo. Pripravljenost na krizo je pomembna zaradi večih faktorjev učinkovitega delovanja v krizi, najpomembnejša izmed teh dveh pa sta pripravljenost na odziv sam in čas potreben za odziv. Pod prvo mislim, na zmožnost odziva – torej zmožnost premagati strah, negotovost, organizacijski kaos (v primeru organizacije) ter se na krizo odzvati, pod drugo pa čas, ki je potreben, da se odziv zgodi. Čeprav sta odzivni čas tesno povezan s pripravljenostjo na odziv, pa je med obema potrebno ločevati, saj je odzivni čas lahko odvisen tudi od drugih dejavnikov npr. transportnih sredstev, gradbenih in drugih materialnih sredstev, ki so potrebna pri reševanju krize, številu razpoložljivega personala itd. Za merilo pripravljenosti in odziva bom vzel tedanjo zakonodajo in delovanje CP Kranj v skladu z njo. Menim, da je slednje primerno merilo, saj določa minimalno še potrebno (in dopustno) mejo pripravljenosti, prav tako pa določa primerne odzive na krizo.

V naslednji točki bom obravnaval vodenje tekom krize ter učenje po krizi. Vodenje v krizi si predstavljam kot skupek delovanj, ki omejujejo posledice le te ter jih nato odpravljajo. V kolikor so bile posledice tekom krize zadovoljivo omejene ter nato po koncu krize odpravljene gre sklepati, da je bilo krizno vodenje učinkovito saj je ves čas nadzorovalo dogajanje. V skladu s tezo, da je kriza trajajoč proces gre sklepati, da za učinkovito vodenje krize ni dovolj le delovanje tekom same krize marveč tudi odpravljanje posledic le te. Prav tako je za dokazovanje učenja iz

krize pomembno, ne le da so bili vzroki krize analizirani marveč, da so bile posledice krize odpravljene temveč tudi, da do ponovitve krize ne more oz. čim težje pride.

Zadnja točka, ki jo preverjam je, ali je bilo CP Kranj učinkovito pri zavarovanju njihove temeljne vrednote. Temeljna vrednota podjetja pa je kot je bilo že povedano prevoznost cest oz dostopnost do krajev. Slednje služi kot zadnja preverba učinkovitosti delovanja CP Kranj, njen namen pa zgolj ponovno preveriti učinkovitost kriznega vodenja s strani CP Kranj v času, ko je kriza doživljala vrhunec. Slednje bom pri tej točki preverjal z druge strani kot v prejšnji točki, ko sem ugotavljal zgolj učinkovitost vodenja krize kot spodbujanja delovanja kriznih upravljavcev, tu pa bom preverjal učinke njihovih delovanj.

2.5. Povzetek teoretskega dela

Preden se poglobimo v delovanje in mobilizacijo človeških virov v CP Kranj med poplavami leta 1990 na škofjeloškem se še enkrat spomnimo kaj smo obdelali do zdaj. Najprej smo se seznanili s pojmi; ubesedili smo kar že podzavestno sami vemo o krizi, da predstavlja nestabilno s stresom polno obdobje, kjer se odločitve pogosto sprejemajo pod težkimi pogoji in pod časovnim pritiskom. Krizo je tudi težko definirati, v zadnjem času pa jih je težko tudi anticipirati. Krizno vodenje imenujemo skupek postopkov in ustvarjanje ter udejanjanje le teh, ko se s krizo srečamo. Spoznali smo, da pri kriznem vodenje lahko gledamo na vodenje z dveh perspektiv, s perspektive posameznika ter perspektive tima, pri prvem sta za njegovo uspešnost, poleg njegove osebnostne trdnosti, predvsem pomembna strokovnost ter izkušnost, ko pa gledamo na tim je potrebno preučiti tudi notranjo trdnost tima, na tim je potrebno gledati ne kot skupino posameznikov marveč kot celoto, ki je več kot le skupek delov – uspešen tim lahko tako pri svojem delovanje ustvari nekakšno presežno vrednost, ki pomeni boljši rezultat kot pa komulativa delovanj posameznikov. Kar pa se tiče naravnih nesreč v pojavnih oblikah poplav, gre predvsem poudariti, da slednje niso nekaj nenavadnega in tudi nepogostega. Poplave, ki jih resnično pomnimo pa so tako imenovane 100–letne vode ali katastrofalne poplave, ki jih karakterizirajo močno narasla vode s pojavno pogostostjo 100 ali več let. Slednje praviloma spremljajo tudi spremljajoči in sorodni pojavi; zemeljski plazovi, onesnaženja itd. V teoretskem delu pa smo tudi postavili hipotezo ter postavili teoretski okvir po katerem bom dokazoval hipotezo.

3. SISTEMSKA UREJENOST SREČEVANJA S KRIZAMI V SLOVENIJI

3.1 Uvod

V večini sodobnih držav se s problematiko kriz, upravljanja kriz in vodenja v kriznih razmerah srečujejo na sistemski osnovi. Slovenija v tem pogledu ni nobena izjema. V tem delu se bom torej posvečal predvsem temu, kako je ta problematika urejena v naši državi, glede na samo širino sistemske urejenosti te problematike, pa se bom tako osredotočil na dele sistema, ki so še posebej važni za besedilo, ki je pred vami. Seveda pa ob tem ne bom pozabil omeniti ostalih najpomembnejših delov sistema.

Problematika srečevanja s krizami je posredno omenjena že v Ustavi Republike Slovenije, omenjeni akt pa je tudi temelj ustanovitve Nacionalnega varnostnega sistema Republike Slovenije. Le ta zagotavlja varnost s preprečevanjem in odpravljanjem ogrožanja temeljnih vrednot v skladu z ustavo in mednarodno priznanimi standardi. Ogroženost bi lahko razvrstili v naslednji glavni podvrsti:

1. ogroženost zaradi vojaških napadov, terorizma in drugih nasilnih delovanj ljudi
2. ter ogroženost zaradi naravnih in drugih nesreč, ki se lahko zgodijo tako v naravnem kot tudi v urbanem okolju

Stopnjo ogroženosti pa povečuje tudi stopnja urbaniziranosti in industrializacije okolja, ker oboje povečuje možnost nastanka industrijskih in drugih civilizacijsko pogojenih nesreč. Nacionalni varnostni sistem bi lahko razdelili na tri podsisteme:

Obrambni sistem, ki je namenjen obrambi države pred zunanjimi napadi na politično in ozemeljsko celovitost Republike Slovenije. Sistem sestavljata slovenska vojska in civilna obramba.

Varnostni sistem, ki je namenjen preprečevanju in odpravljanju ogrožanja varnosti, določenih z ustavo in zakoni. Sistem sestavljajo organi javne varnosti in uprave za notranje zadeve, varnostne in obveščevalne službe ter nadzorni in inšpekcijski organi.

Za nas najpomembnejši pa je sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki je namenjen varstvu ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine in okolja pred naravnimi in drugimi

nesrečami. Organiziran je kot enoten sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami na lokalni in državni ravni.

Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami je povečini urejen z naslednjimi krovni zakoni:

- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (Ur. list RS, št. 64/94), ki je poglobitveni zakon na tem področju, ureja pa varstvo ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine in okolja pred naravnimi in drugimi nesrečami in med drugim urejuje vse temeljne aktivnosti s področja zaščite in reševanja: načrtovanje, organiziranje, izvajanje in financiranje dejavnosti in organov na tem področju.
- Zakon o varstvu pred požari (Ur. list RS, št. 71/93), ki ureja sistem varstva pred požari in obsega temeljne aktivnosti na področju varstva pred požari.
- Zakon o gasilstvu (Ur. list RS, 71/93 in 28/02), ki ureja naloge, organizacijo ter status gasilstva kot obvezne javne službe, katere delovanje morajo zagotavljati lokalne skupnosti in država.
- Na podlagi teh zakonov so bili sprejeti še drugi zakoni in podzakonski akti, ki posredno urejajo področje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (Zadnik : 2–4).

3.2 Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami

Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami je akt, katerega namen je podrobno urejati sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, zato si pogledjmo najbolj relevantne izvlečke, med drugim tudi tiste, ki so posebej pomembni za to specifično besedilo.

V 2. členu definira temeljne naloge sistema.

V 3. členu definira Civilno zaščito, kot enega najpomembnejših stebrov sistema.

V 5. členu definira, kdo mora zagotavljati varstvo pred naravnimi, kjer v 4. alineji posebej izpostavi gospodarske družbe.

V 8. členu definira pojme s področja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, kjer v 1. točki definira pojem nesreča, v 2. točki poplave uvrsti med naravne nesreče, v 3.a točki pa definira krizne razmere: »Krizne razmere so razmere v regionalnem ali širšem varnostnem okolju, ki jih ni mogoče obvladati z običajnimi sredstvi in ukrepi, v katerih so zaradi vojaški, ekonomskih, socialnih in drugih razlogov ogrožene temeljne družbene vrednote in ki se lahko razširijo tudi čezmejno oziroma neposredno ogrozijo druge države, če z zakonom ni določeno

drugače«(ZVNDN–UPB1). Regija je v 28. točki definirana kot geografsko območje vsaj dveh povezanih lokalnih skupnosti.

Od 9. do 14. člena so definirana temeljna načela delovanja sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Posebej pomembni sta načeli pravice do varstva (9. člen), ki zagotavlja pravico do varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in postavlja človeško življenje na prvo mesto na lestvici zaščite in reševanja (pred življenja drugih bitij in materialnih dobrin), ter načelo pomoči (10. člen), ki določa, da je vsakdo dolžan pomagati po svojih močeh in sposobnostih. V tem delu je dano posebno mesto tudi preventivi z 12. členom (načelo preventive).

V 2. poglavju zakona (15. do 35. člen) so podrobneje določene in urejene dolžnosti in pravice državljanov, ki morajo sodelovati v Civilni zaščiti, dati materialna sredstva in se ustrezno pripravljati in usposablјati (15. člen).

V 8. poglavju zakona so določene sile za zaščito, reševanje in pomoč, kamor se v skladu z 72. in 75. členom lahko določi tudi gospodarske službe, ki imajo za ta namen ustrezne kadre in sredstva. Posebej pa se v skladu s 4. točko 75. člena v ta namen tudi določi gospodarska družba, ki ima ustrezne gradbene in druge zmogljivosti. Zgoraj omenjene gospodarske družbe morajo skrbeti za ustrezno izobrazbo in pripravljenost svojih kadrov in sredstev. Od 81. do 88. člena istega poglavja so določeni načini vodenja sil, predvsem se ta del nanaša na vodenje Civilne zaščite, vendar pa se v 82. členu tudi dotaknejo gospodarskih družb iz 72. in 75. člena. Omenjeni člen namreč določa, da sile gospodarskih družb samostojno vodijo njihovi vodje, vendar mora biti njihovo delovanje v skladu z usmeritvami poveljnika Civilne zaščite oz. vodje intervencije.

Kot je razvidno iz zgornjega besedila gre za akt, ki kompleksno ureja področje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, med drugim tudi ureja nekatere specifične zaposlovanja pripadnikov profesionalnega sestava Civilne zaščite, financiranje, izobraževanje, zaščitne ukrepe itd (ZVNDN–UPB1).

3.2.1 Implementacija v praksi

V praksi večino dela sloni na pripravi, usposabljanju in predvsem preventivi–v ta sklop spada tudi izobraževanje splošne javnosti ter priprava ocen ogroženosti in načrtov zaščite in reševanja v primerih posameznih oblik nesreč. Če preventiva ni dovolj in pride do nesreče, je za reševanje le te najprej odgovorna lokalna skupnost, če pa tudi to ni dovolj, le ta lahko zaprosi za pomoč sosednjih lokalnih skupnosti ali državo, kot to narekuje načelo postopnosti uporabe sil in sredstev 14. člena ZVNDN (ZVNDN–UPB1). Država (vlada) ali poveljnik civilne zaščite pa lahko prosi

za pomoč druge države. V sistemu zaščite, reševanja in pomoč tako delujejo sile za zaščito, reševanje in pomoč, ki jih organizirajo lokalne skupnosti, država ter določene gospodarske družbe. Lokalne skupnosti in država organizirajo svoje sile glede na ogroženost njihovega območja, gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije pa glede na tveganje v dejavnosti, ki jo opravljajo. Izvajalci nalog zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah so:

- enote ter službe društev in drugih nevladnih organizacij ustanovljenih za ta namen;
- gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije;
- enote, službe in organi Civilne zaščite;
- Policija;
- Slovenska vojska.

Enote, službe in drugi operativni sestavi društev in drugih nevladnih organizacij opravljajo naloge zaščite, reševanja in pomoči oziroma javno službo na podlagi odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti ali državnega organa.

Gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije organizirajo reševalne enote in službe na podlagi odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti ali državnega organa ter glede na tveganje v dejavnosti, ki jo opravljajo.

Enote in službe Civilne zaščite se organizirajo na podlagi državljske dolžnosti kot dopolnilne sile za zaščito reševanje in pomoč. Organizirajo jih država, lokalne skupnosti ter gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije po merilih za organiziranje, opremljanje in usposabljanje sil za zaščito reševanje in pomoč in v skladu s svojimi potrebami. Z enotami in službami Civilne zaščite se zagotavlja izvajanje določenih množičnih nalog zaščite, reševanja in pomoči ob velikih naravnih in drugih nesrečah, ki jih ne morejo izvajati obstoječe reševalne enote in službe.

Policija sodeluje pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči v skladu z zakonom, predvsem pri zagotavljanju varnosti, javnega reda in miru ter s sodelovanjem v reševalnih akcijah s helikopterji in drugimi silami.

Slovenska vojska sodeluje pri izvajanju nalog zaščite, reševanja in pomoči v skladu z zakonom, njihovo organiziranostjo, opremljenostjo in usposobljenostjo. Pri izvajanju nalog sodelujejo zlasti letalske enote, enote za jedrsko, kemijske in biološko obrambo, inženirske enote, zdravstvena služba in druge enote, če niso angažirane pri izvajanju obrambnih nalog.

Glede na zgornjo delitev lahko sile za zaščito, reševanje in pomoč glede na način vključevanja in sodelovanja državljanov delimo na prostovoljne, poklicne in dolžnostne. Posamezne enote in službe se lahko organizirajo v kombinaciji poklicnih in prostovoljnih članov. Na lokalni ravni za implementacijo zakona in izvajanje nalog skrbijo lokalne skupnosti same, medtem ko na državni za to skrbi Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje (www.sos112.si).

3.2.2 Načrt za zaščito in reševanje ob poplavah

Za posamezne vrste nesreč imajo države in lokalne skupnosti, kot že prej povedano, izdelane načrte za zaščito in reševanje. Ti predstavljajo razčlenjeno zamisel zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih ali drugih nesrečah ter temeljijo na ocenah ogroženosti, predlogih za zaščito, reševanje in pomoč, ki izhajajo iz ocene ogroženosti ter razpoložljivih silah in sredstvih za zaščito, reševanje in pomoč. Načrt za zaščito in reševanje obsega načrt in dodatke in priloge k načrtu. Z načrtom so opredeljeni vrsta nesreče, za katero je izdelan, obseg načrtovanja, koncept zaščite, reševanja in pomoči ob nesreči, upravljanje in vodenje, ukrepi in naloge zaščite in reševanja ter pomoči, osebna in vzajemna zaščita, razlaga pojmov in okrajšav, potrebne sile in sredstva ter razpoložljivi viri, organizacija in izvedba opazovanja, obveščanja in alarmiranja, aktiviranje sil in sredstev. Dodatki in priloge k načrtu pa so načrti dejavnosti izvajalcev načrtov zaščite in reševanja, zbirke podatkov potrebnih za izvajanje načrta, program usposabljanja, urjenja in vaj ter navodilo za vzdrževanje in razdelitev načrta zaščite in reševanja (www.sos112.si – načrti).

Načrt zaščite in reševanja je izdelala Uprava RS za zaščito in reševanje, ki je resorsko podrejena Ministrstvu za obrambo, v sodelovanju z drugimi ministrstvi in vladnimi službami. Temelji za izdelavo načrta so bili ocena ogroženosti zaradi poplav, izkušnje iz preteklih let ter obstoječe zmogljivosti za zaščito, reševanje in pomoč. Pri izdelavi načrta je upoštevano načelo postopnosti, z načrtom samim pa se urejajo le ukrepi in dejavnosti za zaščito, reševanje in pomoč ter zagotavljajo osnovni pogoji za življenje na državni ravni. Cilj načrta je zagotoviti čim hitrejšo pomoč v primerih poplav. Izdelan je za poplave s povratno dobo 100 ali več let, torej katastrofalne poplave. Predstavlja temeljni načrt, s katerim se morajo uskladiti načrti vseh ostalih nosilcev načrtovanja. Sedaj veljavna verzija načrta je Načrt zaščite in reševanja ob poplavah verzija 3.0. Sestavlja ga 12 poglavij, mi pa ga na kratko vsebinsko preletimo (celotni načrt obsega 86 strani brez prilog). V načrtu sta natančno opredeljeni nevarnost in verjetnost nastanka poplav, kakor tudi njihovi možni učinki (1.poglavje), kot obseg načrtovanja sta opredeljena državni in občinski nivo, pri čemer je državni nivo temeljni in se mu morajo ostali prilagoditi (2.poglavje), nato je opredeljen koncept odziva ob poplavah, s petimi stopnjami intervencijskih vrednosti višine vodostajev na podlagi katerih je izdelan koncept odziva (3.poglavje), opredeljene so sile, sredstva in viri za zaščito in reševanje v primerih poplav (4.poglavje) ter sistem opazovanja in obveščanja (5.poglavje). Z načrtom je tudi določeno, da o aktiviranju državnih sil odloča poveljnik civilne zaščite, ter da o pomoči prizadetim ob poplavah in

zapositvi po mednarodni pomoči odloča Vlada RS. Slednje lahko izjemoma stori tudi poveljnik civilne zaščite (6.poglavje). Opredeljene so tudi temeljne naloge, ki jih mora ob poplavah izvajati Vlada RS, poveljnik CZ RS, Štab Civilne zaščite Republike Slovenije, vladne službe in ministrstva. Opredeljeno je tudi operativno vodenje dejavnosti zaščite in reševanja ter organizacija sistema zvez (7.poglavje). Nadalje so predvideni ukrepi in naloge zaščite, reševanja in pomoči, ob poplavah oziroma pred poplavami. Mišljeni so predvsem prostorski, gradbeni in drugi tehnični ukrepi ter evakuacija, ki se izvaja le, če z drugimi ukrepi ni mogoče zagotoviti varnosti ljudi in materialnih dobrin. Pod naloge pa spadajo naloge tehničnega reševanja, nujne medicinske pomoči, prve veterinarske pomoči in zagotavljanja osnovnih pogojev za življenje (8.poglavje). Predvidene so tudi osebne in vzajemne zaščitne aktivnosti, ki jih izvajajo prebivalci na prizadetem območju, ko grozi nevarnost nastanka poplav(9.poglavje). Nato so še izdelana izhodišča za izdelavo ocen škod (10.poglavje), razdelani so pojmi in kratice, ki se pojavljajo v načrtu (11. poglavje) ter izdelan seznam prilog in dodatkov, ki so sestavni del načrta (12.poglavje) (www.sos112.si).

3.3 Sistemska rešitev leta 1990 – Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti

Glede na obdobje, s katerim se ukvarjamo pogledimo sistemsko ureditev, ki je veljala tedaj. V letu 1990 je sistemsko rešitev po zakonodajni ravni sicer predstavljal Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Ur. list SRS, št. 35/82) , ki je v celoti urejal področje obrambe, notranje varnosti ter zaščite in reševanje v takrat še Socialistični republiki Sloveniji. Ta je že takrat definiral tri stebre obrambno–varnostnega sistema in sicer obrambnega, katerega nosilec je bila teritorialna obramba kot: »... najširša oblika organiziranja in pripravljanja ljudi za splošni ljudski odpor« (Ur. list SRS, 2013 čl. 124, 35/82)., varnostnega katerega nosilec je bila narodna zaščita kot: »... najširša organizirana oblika samozaščitnega in samoobrambnega delovanja delovnih ljudi in občanov...« (Ur. list SRS, 2019, čl. 173, 35/82) ter sistema zaščita in reševanja, katerega nosilec je bila civilna zaščita.

Civilna zaščita je bila takrat »... del splošne ljudske obrambe in družbene zaščite v Socialistični republiki Sloveniji...« (Ur. list SRS, 2021, čl. 187, 35/82) njega naloga pa je bila priprava prebivalstva na in udeležba v akcija zaščite in reševanja prebivalstva in materialnih ter drugih dobrin ob vojnih spopadih ter vseh vrstah nesreč, kot tudi izvajanje samozaščitnih nalog ob nastopu izrednih razmer (Ur. list SRS, 2021, čl. 187, 35/82). Njene naloge so v glavnem obsegale

naloge, ki jih ima civilna zaščita še sedaj, se pravi izvajanje preventive ter priprava na in delovanje ob nastopu kriznih situacij. Temeljna razlika, ki jo velja omeniti je, da je civilna zaščita takrat imela večja pooblastila pri vključevanju policije (milice) in predvsem vojske v svoje delovanje. Je pa zakon že takrat predvideval, da morajo določena podjetja (organizacije združenega dela), ki so na kakršenkoli način pomembna za izvajanje nalog civilne zaščite, v svojih aktih ter načrtih opredeliti ukrepe in naloge civilne zaščite znotraj sebe. (Ur. list SRS, 2021, čl. 188, 35/82).

Naslednik Zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti iz leta 1982 je bil Zakon o obrambi in zaščiti. (Ur. list, št. 15/91) Ta se vsebinsko ni bistveno spreminjal od prejšnjega zakona, je pa predstavljal posodobite v smislu jezika in opredelitve pojmov. Bistven korak naprej je bil torej sedaj veljavni Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki je to področje varnostnega sistema ločil od ostalih dveh. Na tem mestu velja opozoriti, da se bomo na ustreznih odsekih na Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti oz. njegove relevantne dele v nadaljevanju še vračali.

3.4. Povzetek poglavja

Področje kriznega upravljanja je v Republiki Sloveniji torej dokaj celovito sistemsko urejeno skozi Nacionalni varnostni sistem s svojimi tremi podsistemi. Eden izmed teh je sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, katerega namen je predvsem varstvo ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine in okolja pred naravnimi in drugimi nesrečami. Ta sistem povečini ureja Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, ki med drugim določa sile za zaščito, reševanje in pomoč, med katere spadajo tudi gospodarske družbe, ki imajo v svoji sestavi ustrezne kadre in opremo. Na lokalni ravni za izvajanje nalog iz zakona skrbijo lokalne skupnosti same, medtem ko na državni ravni za to skrbi Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje. Ena izmed nalog, ki jih ima na skrbi Uprava je izdelava nacionalnih ocen ogroženosti, na katerih temeljijo tudi nacionalni Načrti za zaščito in reševanje. Ti so razčlenjena zamisel zaščite, reševanja in pomoči ob naravnih ali drugih nesrečah in med drugim definirajo vse aktivnosti, ki jih je država dolžna izvajati ob pojavu posamezne vrste nesreč, če delovanje na lokalni ravni ni zadostovalo. Tako imamo v Sloveniji za primere 100–letnih voda pripravljen Načrt za zaščito in reševanje ob poplavih. Državni načrti so temelj načrtom na lokalni ravni, le ti pa se morajo državnim načrtom prilagajati. Sistemska ureditev leta 1990 pa se je nekoliko spreminjala od sedajšnje predvsem v zakonskem smislu, saj so bili vsi trije stebri obrambno–varnostnega sistema obravnavani v istem aktu Zakonu o splošni ljudski in družbeni samozaščiti.

4. POPLAVE LETA 1990

Poplave v Sloveniji leta 1990 so največja naravna nesreča, ki se je zgodila v Sloveniji po drugi svetovni vojni. Škoda, ki so jo povzročile je namreč obsegala cca. 20% družbenega bruto proizvoda, ki ga je Slovenija dosegla leta 1989. Prizadeto je bilo zelo široko območje Slovenije, saj škode, ki bi bila posledica teh poplav in njenih spremljajočih pojavov, ni registriralo le enajst občin od takratnih enainšestdesetih. Zaradi obsega škode in velikosti samega prizadetega območja, se mi zdi nujno, da se vsaj na kratko tem poplavam posvetim v celoti, na kar preidem na ožje področje preučevanja. V sledeče sestavku se posvečamo poplavam na celotnem območju Slovenije, v sestavku v nadaljevanju pa se nato posvetimo poplavam v škofjeloškem hribovju.

4.1 Pregled poplav po Sloveniji

Pregled poplav po Sloveniji bomo vršili tako, da se najprej posvetimo vzroku za njihov nastanek, obsegu njihovega delovanja ter škodi, ki je nastal kot posledica njihovega delovanja. Ta ključ nam omogoča eksplotacijo generalnih podatkov v svrhe preučevanje poplav tudi na ožjem škofjeloškem območju.

4.1.1 Vzroki

Poplavam v začetku novembra 1990 sta botrovala predvsem dva dejavnika; izredna namočenost tal zaradi intenzivnih padavin konec oktobra 1990, kar je povzročilo precejšnjo namočenost tal kar je z obeti novih obilnih padavin prineslo splošno nevarnost poplav (Pristov 1991: 10) ter zelo intenzivne padavine, ki so bile skoncentrirane v časovnem obdobju krajšem od desetih ur. To se je pokazalo predvsem na območju okoli Kamniške Bistrice (Kamniška Bistrica, Savinja) kot tudi Sore (Davča), kjer so bile vode tudi najbolj hudourniške. Na območjih, kje so bile namreč padavine porazdeljeno bolj enakomerno skozi 24- oz. 48-urno obdobje, so vode namreč močno narasle, niso pa povzročile večje škode. Tako je v okolice Vogla padlo več padavin (211 mm) kot v okolici Javorij (Sora – 192 mm), vendar so bile v okolici Vogla bolj enakomerno porazdeljene, kot v okolici Javorij, kjer je v 4 urah padlo 80 mm, v 10 pa 130 mm od kumulativnih 192 mm padavin (Pristov 1991: 15). Poplavam nižje v vodotokih glavnih rek pa so botrovali povečani pretoki njihovih pritokov, temu gre pripisati predvsem poplave v nižjem toku Savinje in srednjem in spodnje toku Save (Kolbezen 1991: 16–17).

Špekuliralo se je tudi o možnih vzrokih, ki bi bili posledica človekovega poseganja v naravo, vendar pa te špekulacije niso bile potrjene na ustrezen znanstveno priznan način (Breznik 1991: 121–122).

4.1.2 Obseg poplav in spremljajočih pojavov

Čeprav so bile poplave poglavitna razdiralna sila v začetku novembra 1990 pa so jih glede na vremenske in hidrološke značilnosti obdobja pred in med poplavami ter v skladu z geološko sestavo tal spremljali tudi ustrezni spremljajoči pojavi predvsem zemeljski plazovi in usadi. Slednje tako najdemo predvsem v višjem toku Sore, Kamniške Bistrice in Savinje. Tam tako geološka sestava tal kot tudi gorat oz. hribovnat svet ustrezata nastanku raznih hudournikov. Vendar so se usadi pojavljali tudi v nizkem Podravju predvsem v obdobju 1. in 2. novembra, ko je tudi tam zapadlo precej padavin (70 – 100 mm). Voda sama pa se je na široko lahko razlila le na ravninah, v goratem svetu jo je namreč zadrževal reliefni ustroj le tega. Tako se je Kamniška Bistrica lahko široko razlila pod Domžalami, Savinja med Celjem in izlivom v Savo in ta med sotočjem s Savinjo in Krškim. Tam pa se je vodo vrnila nazaj v strugo. (Gams 1991: 7).

4.1.3 Škoda poplav leta 1990

V poplavah leta 1990 je bilo poplavljeno 51.588,00 ha kmetijskih površin, poškodovanih 380 cest v skupni dolžini 2683 km ter 20 km železniških prog. Uničenih je bilo 96 in poškodovanih 213 mostov. 9 industrijskih objektov ter 190 hiš je bilo prav tako uničenih, medtem ko je bilo 370 industrijskih objektov ter 5081 hiš poškodovanih. Škoda je zahtevala tudi človeške žrtve, 2 človeka sta izgubila življenje, 199 jih je bilo potrebno trajno ter 2537 začasno izseliti iz njihovih domov. Sprožilo se je prek 1200 zemeljskih plazov in usadov. Skupna škoda je bila ocenjena na 7.939,53 milijonov dinarjev oz. 1.134,22 milijona DEM, kar je znašalo 19,7 % BDP, nekatere občine pa so glede na ta kazalec še posebej izstopale (Orožen Adamič 1991: 124).

4.2 Poplave v Škofji Loki 1990

V sledečem delu se posvečam predvsem temeljnim značilnostim poplav v Škofjeloškem hribovju in sicer najprej opišem temeljne značilnosti poplav novembra 1990 v Škofjeloškem hribovju, nato pa še kronološkemu zapisu stanja na škofjeloškem ter delovanja zaščite in reševanja; v tem delu

citiram originalnega avtorja in tudi enega glavnih akterjev zaščite in reševanja na škofovškem leta 1990 Rudija Zadnika, saj menim, da njegovega zapisa ne morem dovolj zadovoljivo povzeti, ne da bi ga neprimerno vsebinsko in pomensko osiromašil.

Padavine leta 1990 so bile najintenzivnejše v hribovitem svetu, ki predstavlja razvodje med jadranskim in črnomořkim povodjem. Sem spada tudi Škofjeloško hribovje. Tu so bile razmere najhujše 1.novembra med 6. in 8. uro v zgornjih delih Selške in Poljanske doline. Vodni val je potoval po strugah Selške in Poljanske Sore do Škofje Loke, kamor je njegov vrhunec pripotoval med 10. in 11. uro. Vodostaj je na skupni Sori preden je odneslo vodomerno postajo pri Suhi dosegel kar 7,35m kar je kar 5,78m nad normalno (povprečno) gladino. V poznih večernih urah je v višjih legah pričelo snežiti, tako da se je voda začela umikati nazaj v struge in je največja nevarnost minila. Že naslednji dan je bila situacija bistveno boljša, potekala so tudi že prizadevanja za odpravo škode, voda pa se je po dnevu dveh večinoma do kraja že vrnila v rečne struge. Kratek časovni obseg trajanja poplav tako sovпада s hudourniškim značajem povodnji. Ta je s seboj prinesla številne zemeljske plazove in usade, škoda je bila najbolj katastrofalna na infrastrukturnih objektih, prekinjene so bile številne poti in poplavljeni številni objekti. Smrtnih žrtev ni bilo. Najbolj prizadeto območje bi lahko omejili na 15 km širok pas, ki se je širil od zahoda proti vzhodu, med Soriško Planino in Ratitovcem na severu ter Sovodnjim na Hobovščici in Trebišnikom pod Staro Oselico v Trebiji na jugu (Orožen–Adamič in Vidic 1991: 19–20) .

4.2.1 Kronološki potek dogajanja

Potek poplave ter delovanje sil za zaščito in reševanje na škofovškem najbolje povzema naslednji zapis iz katerega je razviden potek krize v kronološkem smislu in način kako se je kriza stopnjevala in nato umirjala do razrešitve. Citat je prepisan iz revije Ujma št. 5, letnik 1991, na podlagi pisnega soglasja.

Stanje 1.11.1990

V Selški dolini je zaradi poplavljenega cestišča v soteski pri Praprotnem in Bukovici zaprta cesta Škofja Loka – Železniki. Voda je odnesla most v Železnikih, odrezala Davčo in Sorico ter prehod na Primorsko. Zemeljski plaz je zasul cesto Lajše – Jamnik. Odtrgana je cesta v Davčo, v vasi ni elektrike in telefona, prav tako je brez elektrike in telefona tudi Sorica. Zdravstveni dom Železniki nujno potrebuje zdravila za bolnike, ki morajo na dializo. Neko bolnico je treba prepeljati iz Davče v Železnike. V več krajih v dolini so stanovanjske hiše in gospodarski objekti poplavljeni (podjetja Tehnica, Niko, Alples, Iskra). V več zaselkih so ceste zaprli manjši zemeljski plazovi, delno je zasuta cesta v Podrošt. Zaradi plazov so zaprte ceste Selca, Lajše, Jamnik.

V Poljanski dolini so zaprte ceste Škofja Loka – Žiri – Idrija, Žiri – Rovte, Žiri – Logatec. Zaprta je tudi cesta na Sovodnj. Zemeljski plaz je odrezal naselja Suša, Gorenja vas, Dolenja Brda, Žetina, Malenski Vrh. Voda je poplavlila tovarne Marmor, Poliks in Termo Poljane. Narasla voda je ogrozila tudi del Žirov in Dobračeve. Poplavljen sta tudi trgovina in obrat Jelovice na Sovodnju. Zelo je ogrožena kmetija na Gabrški Gori 12. Poplave ogrožajo tudi hiše ob Sori v Poljanah. V Škofji Loki sta narasli Selška in Poljanska Sora prestopili bregove v Jegorovem predmestju, ob Sorški in Suški cesti, kjer je občanom voda zalila pritličja. Selška Sora je poplavlila tudi tovarno Šešir, odnesla most pri Vešterskem mlinu ter poplavlila srednješolski center in športno halo Poden. Ker je prišlo do poškodbe glavnega vodovoda, na celotnem območju mesta Škofja Loka ni pitne vode. V več stanovanjskih objektov na Partizanski in Kidričevi cesti vdira podtalnica. Občasno zmanjkuje tudi električne energije.

Zaščita in reševanje

Na podlagi klicev posameznih občanov in iz podjetij začno gasilci prečrpavati vodo iz poplavljenih prostorov. Glede na vse večjo vodno ujmo se pripravijo vse razpoložljive gasilske enote v občini. Ob 11. uri se zbere občinski operativni štab za civilno zaščito, ki skupaj z gasilci vodi reševalne akcije. OSCZ da prek centra zvez znak za naravno nesrečo, aktivirajo se vsi štabi za civilno zaščito v prizadetih krajevnih skupnostih ter organizira dežurna služba. Vse informacije potekajo prek centra zvez in operativnega štaba za civilno zaščito na številkah 985 in 93. Gasilci in pripadniki civilne zaščite ter občani začno iz poplavljenih oziroma ogroženih objektov evakuirati materialna in druga sredstva. Delno se nadaljuje prečrpavanje vode iz objektov, v katerih je akcija se učinkovita. Pripravljajo obrežne nasipe. OSZC aktivira občinsko specializirani enoto in SGP Tehnik, ki pomagata občanom z mehanizacijo oziroma specialno opremo (čolni). Na pomoč poklice GRS, ki pomaga pri reševanju hiše na Gabrški Gori 12 ter selitvi družine in živine iz ogrožene hiše v sosednja stanovanjska in gospodarska poslopja. Gasilci in civilna zaščita rešujejo hiše v Železnikih, v katere prodirata voda in pesek. V Davči rešujejo ogrožene zaradi hudournikov in cesto, ki vodi v Davčo. V večernih urah začne voda upadati, gasilci pa ponovno začnejo črpati vodo iz poplavljenih objektov; kolikor to dopušča razpoložljiva oprema. Akcija traja vse do jutranjih ur. Z gasilsko cisterno odvažajo vodo v Peks. GRS pa odpremi zdravila za bolnike v Železnike.

Stanje 2.11.1990

V Selški dolini je cesta prevozna do Železnikov; Železniki, Podrošt, Sorica in Davča pa so odrezani. Cesta od Potoka do Davče je neprevozna, ker jo je zasul zemeljski plaz. V vasi Davča ni elektrike niti telefona, enako stanje je v Sorici. Zvezo z omenjenima KS vzdržujemo z radijskimi postajami. Manjše zemeljske plazove že odstranjujejo. Na terenu so skupine za popravilo električne napeljave, zaprta je tudi cesta Zg.Luša – postaja žičnice Stari vrh.

V Poljanski dolini so zaprti posamezni odseki cest: Trebija – Stara Oselica ter delno Trebija – Sovodnj, kjer je prevoz možen samo za osebna vozila. Plaz je poškodoval dva električna droga, zato je KS Zminec ter del Loga brez elektrike. Odstranjujejo manjše zemeljske plazove na posameznih cestiščih. V Škofji Loki zaradi okvare glavnega vodovoda še vedno ni pitne vode, zato je po posameznih krajevnih skupnostih organizirana

preskrba s pomočjo cisterne za vodo. Večjo ogroženost predstavljajo tudi cisterne s kurilnim oljem v individualnih hišah ter na kopališču Alpetourja. Na vseh zasutih stranskih cestah odstranjujejo plazove. Ponovno je usposobljen oddajnik na Koprivniku in tako radio Žiri lahko posreduje obvestila vsem občanom v občini Škofja Loka.

Zaščita in reševanje

Nadaljujemo s prečrpavanjem vode iz poplavljenih objektov in čiščenjem. Zaradi pomanjkanja pitne vode gasilci s šestimi cisternami prevažajo vodo v mestne krajevne skupnosti in podjetjem, ki jo nujno potrebujejo za svojo dejavnost (Peks, Mlekarna, Zdravstveni dom, Hotel Transturist, ABC Loka). Občasno jo odvažajo tudi v KS Sv. Duh, Virmaše in Zminec. Z eno cisterno za pitno vodo pomaga tudi JLA. SGP Tehnik in zasebniki z gradbeno mehanizacijo čistijo ceste in zemeljske plazove, urejajo vodotoke in hudournike. Enake naloge opravljata tudi Cestno podjetje iz Kranja ter Vodno gospodarsko podjetje Kranj. Poseben problem nastaja zaradi poškodb cistern s kurilnim oljem, zato OSCZ pokliče na pomoč Petrol in IMS iz Domžal. Zavod za higieno in medicino dela iz Kranja opravlja redne preglede pitne vode, ki jo dovažajo s cisternami. S Komunalnim podjetjem Škofja Loka sodeluje pri aktiviranju rezervnih virov pitne vode. GRS v sodelovanju z ZD Škofja Loka prepelje bolnico iz Davče v Škofjo Loko.

Stanje 3.11.1990

Voda se je popolnoma umaknila v svoja korita, zemeljski plazovi še ogrožajo posamezna cestišča, nekatere ceste so še delno poplavljene, pripravljajo gradnjo začasnega mostu v Železnikih; vodovod ponovno deluje, vendar z nizkim pritiskom.

Komunalno podjetje predlaga, naj podjetja omejijo porabo vode. Vso vodo je treba obvezno prekuhati. V Davčo še ni možen prevoz z osebnimi vozili, primanjkuje tudi goriva.

V popoldanskem času dobijo elektriko Davča in Sorica. Tako je celotno območje občine oskrbljeno z elektriko. Nevarnost pa še vedno povzročajo cisterne za olje.

Zaščita in reševanje

Gasilci nadaljujejo s prečrpavanjem vode iz posameznih objektov, pomagajo pri čiščenju kanalizacije ter občasno skrbijo za dostavo pitne vode. Nadaljujejo s prečrpavanjem nafte in čiščenjem cistern za kurilno olje. Petrol Ljubljana zagotovi prevoz nafte za Davčo prek Sorice s cisterno; slednjo zaradi snega v višjih legah spremlja gasilsko vozilo. Člani OSCZ in štabi za CZ v KS opravljajo preglede poplavljenih stanovanj v sodelovanju z občinskim odborom RK in Centrom za socialno delo. OSCZ usklajuje potrebe po mehanizaciji ter pomaga pri sanaciji plazu v Selcih, Gradbeno podjetje Tehnik položi v potok Selnica betonske cevi za zavarovanje plazu. Prek Republiškega štaba za civilno zaščito si zagotovimo 60-tonsko dvigalo za postavitvev mostu v Železnikih. S podjetjem LTH-LO zagotovimo počitniško prikolico za potrebe poplavljenec. Izvajajo tudi druge akcije v vseh ogroženih krajevnih skupnostih: čiščenje plazov, čiščenje stanovanj in drugih objektov, ki jih je ogrozila vodna ujma.

Vaščani krajevne skupnosti Poljane pomagajo prizadetim v Gabrški Gori.

Stanje 4.11.1990

Stanje v občini se počasi normalizira. Odstranjena je večina cestnih ovir. Cesta v Poljansko dolino je prevozna do Žirov, z osebnimi vozili pa do Sovodnja. Cesta v Selško dolino je prevozna do Železnikov, dostop do Davče je možen z osebnimi vozili prek Sorice.

Začela se je tudi gradnja montažnega mostu v Železnikih; v večernih urah je že prehodan za pešce.

Zaščita in reševanje

Odstranjujejo zemeljske plazove in usade; pri tem pomagajo tudi gasilci, ki nadaljujejo s prečrpavanjem kurilnega olja, ki ga odvažajo v Petrol Medvode. Gasilci občasno črpajo vodo iz objektov, ki jih še zaliva podtalnica.

Stanje 5.11.1990

Sproži se še nekaj manjših usadov in zemeljskih plazov; poskušamo jih sproti odstraniti. Največji problem ostaja še vedno zaprta cesta Železniki – Podrošt oziroma Davča, ker še ni postavljen most v Železnikih. Cesta v Davčo z večjimi vozili še vedno ni prevozna; ogroža jo večji plaz.

Preskrba s pitno vodo je normalizirana.

Zaščita in reševanje

Gasilci na posameznih območjih še vedno črpajo vodo (podtalnica) in pomagajo pri čiščenju kanalizacije in cest. SGP Tehnik, Cestno podjetje in obrtniki z mehanizacijo odstranjujejo manjše plazove in urejajo cestišča. Urejajo tudi hudournike in druge propuste. Odstranjujejo drevje, ki ga je vodna ujma nanosila ob mostove. Ob 17. uri je v Železnikih odprt most za promet vozil, težjih do 3 tone. Občinski štab za CZ prekine dežurstvo.

Stanje od 6. do 7.11.1990

Načelnik občinskega štaba za CZ opravi ogled ceste v Davčo in skupaj s komisijo izvršnega sveta pregleda usade na cesti Zgaga – Davča. Opravijo tudi ogled usada na Gabrški Gori ter ponudijo ustrezno pomoč po dogovoru z izvršnim svetom (Zadnik 1991: 128–129).

4.2.2 Škoda poplav v Škofji Loki

Skupna škoda je v občini po končni oceni znašala 308.496,00 DIN, kar je po takratni metodologiji predstavljalo 44,95% BDP. Močno poškodovanih je bilo 353 in uničenih 52 ha kmetijskih površin, poleg tega je kmetijstvo utrpelo dodatno škodo zaradi 1101 m² poškodovanih

ter 72 m² uničenih hlevskih površin. Škoda na drugih gospodarskih objektih je obsegala poškodbe na 2042 m² obrtnih površinah ter 9200 m² zadružnih površinah. Poškodovani so bili tudi drugi objekti za življenje skupnosti, tako je bilo poškodovano 4165 m² šolskih ter 177 m² športnih objektov. Škoda na objektih prebivalstva je obsegala 17719 m² poškodovanih stanovanjskih objektov, medtem ko je bilo 423 stanovanjskih površin uničenih. Nekaj družinam je bilo zato potrebno zagotoviti trajno preselitev, medtem ko večini le začasno. K sreči smrtnih žrtev na območju Škofje Loke ni bilo (Orožen–Adamič in Vidic 1991: 21) .

5. EMPIRIČNI DEL – ANALIZA DELOVANJ CESTNEGA PODJETJA KRANJ

5.1 Predstavitev zbranega materiala

Material, ki sem ga zbral za analizo delovanja CP Kranj je dveh vrst virov; tako imamo pred sabo intervju z g. Branetom Žiberna, direktorjem CP Kranj, kar je tudi naš edini človeški vir, ki pa je neglede na to, kot bo razvidno iz nadaljnjega besedila izredno pomemben vir, po drugi strani pa kar zajeten kupček dokumentarnega gradiva, zbranega iz arhivov Upravne enote Škofja Loka oz. Občine Škofja Loka. Povzetek prvega bo predstavljen v nadaljevanju, zaenkrat pa se posvetimo še malo dokumentarnemu gradivu. Slednjega je preveč, da bi ga vsebinsko povzemali v celoti, vsebinsko relevantne informacije pa bodo predstavljene na ustreznih delih analize, seveda z referenco na relevantni dokument. Ne glede na obsežnost pa bi ga lahko razdelili na tri podzvrsti, ki nam vsaka zase posreduje pomembne informacije, in sicer ocene škod in stroškov, poročila sanacijskih in reševalnih ekip ter sanacijski načrti. Njihove temeljne značilnosti so sledeče:

Ocene škod so razmeroma objektivni dokumenti o ogroženosti, kakor so ocene stroškov razmeroma objektivni dokumenti o vključenosti v zaščito v reševanje in zaščito. Njihova temeljna prednost je, da so opredeljena vrednostno, kar pomeni, da lahko sklepamo o stopnji ogroženosti in intenziteti vključenosti v reševanje in zaščito. Temeljni problem, ki bi se lahko pojavil pri omenjenih dokumentih, je preračunavanje na sedanjo vrednost, kar pa za potrebe naše analize ni tako moteče, saj nas zanima le tedanje stanje.

Poročila sanacijskih in reševalnih ekip so zanimiva predvsem zato, ker nudijo vpogled v dogajanje iz prve roke, se pravi samih udeležencev dogajanja. Tako lahko dobimo vpogled v samo organizacijo reševalnih ekip, težave s katerimi so se srečevali, kronološki pregled dogajanja itd. Prednost je tudi, da izvemo na kakšen način in do kakšne mere so bile temeljne vrednote ogrožene. Seveda pa je lahko težava takšnih poročil pretirana subjektivnost poročevalca.

Sanacijski načrti razkrivajo samo trajanje krize, po drugi strani pa iz njih mogoče ugotoviti tudi obseg škode in uporabljena sredstva za odpravo le te, kakor tudi geografska žarišča krize.

5.1.2 Povzetek intervjuja

Namen intervjuja je bil pridobiti opis delovanja CP Kranj v poplavih novembra 1990. Način intervjuvanja je bil prosti vodeni intervju. Pri tem so me vodili tile cilji:

- opis konkretnih dogodkov in postopkov delovanja s strani udeleženca reševanja krize

- opis načina mobilizacije virov na strani CP Kranj

Za lažje razumevanje podanega materiala sem od intervjuvanca pridobil podatke o:

- samem intervjuvancu: funkcija v CP Kranj tedaj in sedaj z opisom zadolžitev ter njegova funkcija v dogodkih na škofjeloškem
- podjetju CP Kranj in sicer razlike med sedajšnjo organiziranostjo podjetja in tedajšnjo

Intervjuvancu je ime Branko Žiberna. Po izobrazbi je diplomirani inženir gradbeništva. V CP Kranj sedaj opravlja funkcijo direktorja in sicer od leta 2004. Kot tak je v celoti odgovoren za poslovanje podjetja, saj podjetje vodi enočlanska uprava. V letu 1990 je bil vodja investicij na programsko projektnem oddelku, njegov neposredno nadrejeni v tistem času je bil g. Janez Gradišar, kasnejši direktor CP, sedaj predsednik nadzornega sveta. Oddelek je v tistem času pripravljaval investicijske programe za takratne samoupravne interesne skupnosti (SIS), g. Gradišar je vodil nadzor v smislu finančnih virov, medtem ko je g. Žiberna vodil nadzor v tehničnem smislu in je kot tak nastopal kot vodja projektov na terenu. Kot vodja projektov na terenu je tako zgolj po slučajnosti v začetku novembra 1990 deloval na območju Davče, kjer so takrat gradili krajevne ceste. Kot izvrsten poznavalec cest na škofjeloškem, z detajlnim poznavanjem vseh tudi gozdnih poti je takrat deloval kot krizni vodja na terenu, v sklopu tega je izvajal koordinacijo med logističnimi centri in operativci, podajal informacije o dejanskem stanju na kritni štab ter skrbel za aktivnosti CP na kriznih območjih in aktivacijo lokalnih virov (lokalnih podizvajalcev). Zaradi slabih zvez in njegovih vročičnih aktivnosti je en dan veljal celo za pogrešanega, njemu kot izvrstnemu poznavalcu krajevnih poti, pa gre zasluga za prevoz porodnice iz Davče v Železnike.

Cestno podjetje je bilo v letu 1990 drugačno predvsem po organizaciji, direktor takrat je bil g. Bogdan Drinovec, podjetje pa je bilo sicer organizirano na TOZD-e in je delovalo bolj v smislu javnih podjetij. Taka organizacija je bistveno drugačna kot danes, ko je podjetje organizirano kot delniška družba in deluje prosto na trgu gradbenega materiala in storitev. Sicer notranja delitev sedaj ni bistveno drugačna takratna. Že takrat pa je v sklopu CP delovala civilna zaščita, prav tako pa so bili že tedaj zavezani za izvajanje interventnih akcij. Bistvene razlike, ki so se pojavile pa so predvsem na področju opremljenosti, komunikacije (tudi krizne) ter kadrov. V vseh sklopih je opazen precejšnji kvalitativni napredek, ki je v marsičem tudi posledica tehnološkega napredka, na področju kadrov pa ne gre le za kvalitativno rast marveč je sedaj v CP zaposlenih tudi 10–15% več ljudi.

Cestno podjetje Kranj je leta 1990 ob novembrskih poplavah delovalo na področju škofjeloškega na naslednji način; v skladu s svojimi zadolžitvami kot upravljala in vzdrževalca cest je bila temeljna naloga cestnega podjetja vzdrževanje prehodnosti cestnega omrežja. Standardni modus operandi v primerih ogrožanje prehodnosti posameznih cest predvideva vzdrževanje prehodnosti najprej na cestah višjega ranga in nato navzdol. Nič drugače ni bilo v tistem času, tako je skrb na škofjeloškem najprej padla na vzdrževanje prehodnosti regionalnih cest, nato lokalnih in nazadnje krajevnih. Pri tem gre posebej omeniti, da so bile nekatere ceste takrat zaprte po več dni. Na cestah kjer ni bilo mogoče oz. ni bilo smiselno zagotoviti prehodnosti so se skušale zagotoviti alternativne poti oz. obvozi. Ogrožena je bila prevoznost naslednjih cest po kategorijah:

- regionalne ceste: Škofja Loka – Petrovo Brdo, Škofja Loka – Žiri, Trebija – Sovodenj – Kladje; posebej problematična se je izkazala prva cesta
- lokalne ceste: Poljane – Javorje – Stari Vrh – Praprotno, Škofja Loka – Hrastnica, Škofja Loka – Puštal – Sora – Medvode;

Na cestah regionalnega in lokalnega značaja je CP za prehodnost skrbelo z lastno mehanizacijo in človeškimi viri, na ostalih cestah, krajevnega značaja, pa so vzdrževalna dela tudi v nekriznih razmerah izvajali lokalni podizvajalci, ki so povečini prevzeli izvajanje nalog zagotavljanja prehodnosti tudi ob krizi. Vendar pa na vseh cestah ni bilo mogoče oz. smiselno zagotoviti prehodnosti, zato so jih zaprli, predvsem tu izstopajo ceste okoli Davče in sicer cesti Zali log – Davča in Tajnetov log – Potok – Davča. Tako so s strani Zalega loga organizirali obvoz Zgaga – Žaga – Davča, ki pa ga je bilo potrebno predhodno še urediti saj je tudi obvoz prekinil zemeljski plaz, ki so ga prebijali en dan in pol. Na stran proti Potoku pa so organizirali naslednje obvoze: Novaki – Cerkno – Potok, Gorenja Vas – Poljane – Potok. Zaprta pa je bila tudi cesta v Martinj Vrh kjer sta bila organizirana obvoza Rovte – Zapreval – Stari Vrh ter Črni Kal – Gorenja Vas – Poljane. Na terenu sama mehanizacija in človeška sila CP Kranj ni bila dovolj zato so svoja prizadevanja koordinirali s civilno zaščito in lokalnimi silami, ki so jim zagotavljale dodatno pomoč pri izvajanju nalog zagotavljanja prehodnosti.

Beseda je tekla tudi o samem sistemu mobiliziranja sil znotraj CP v kriznih primerih. Izkaže se da ima cestno podjetje, ki je deloma tudi z zakonskimi akti in drugo zakonsko regulativo zavezano k vzdrževanju lastnih sil za krizne primere na tem področju dokaj dobro pripravljeno. CP Kranj namreč v Kranju vzdržuje stalno dežurno službo, ki skrbi za aktiviranje in obveščanje v primerih kriznih situacij. Ob posebnih kriznih dogodkih se ta služba dodatno ojača in prevzame funkcijo aktiviranja, vodenja in obveščanja notranjih sil, kakor tudi funkcijo koordinacije s civilno zaščito

in ostalimi silami za zaščito in reševanje. Za namen aktiviranja in obveščanja lastnih sil območje celotne Gorenjske cestno podjetje pokriva tudi s sistemom radijskih povezav, ki zagotavljajo komunikacijo tudi ko so konvencionalni komunikacijski vodi pretrgani. G. Žiberna pa tudi izpostavi, da je obveščanje in aktiviranje z napredkom telekomunikacijske tehnologije sicer postalo veliko lažje. Aktiviranje oz. skrb za posamezne krizne primere na terenu pa rešujejo po ključu pokritosti zimske službe; CP kot vzdrževalec cest namreč v zimskem času opravlja tudi naloge zimske službe, ki je organizirana po načelu pokritosti posameznih odsekov cest z določenimi ljudmi in opremo. In isti ljudje se aktivirajo tudi v primerih ostalih kriznih situacij (zemeljskih plazov, usadov ipd.). Najprej seveda aktivirajo osebje in opremo, ki lokalno skrbi za prizadeti odsek, nato regijsko ekipo in če regijska ekipa krizne situacije ne more sanirati vršijo mobilizacijo širšega značaja in premik delovne sile in opreme iz neprizadetih območij na prizadeta. Tako delovanje je znotraj CP dokaj ustaljeno in načeloma ne predstavlja večjega napora. Civilno zaščito in druge odgovorne službe kontaktirajo šele, ko se izkaže, da krizne situacije ne morejo zajezi oz. sanirati sami. Civilna zaščita jim nato nudi pomoč v opremi in ljudeh. Kar se tiče prizadetosti širšega območja ima CP naslednji način delovanja; naprej so v vseh primerih dolžni varovati človeška življenja in zdravje ljudi, nato pa zagotavljajo najprej prehodnost glavni cestnih vodov in nato po kategorizaciji vedno manjših. V primeru, da prehodnosti ne morejo zagotoviti ali zagotavljanje te zaradi nastale situacije in časovne in drugih stisk ni smiselno se poskušajo zagotoviti drugečasne rešitve največkrat v obliki obvozov. Nato se sistemsko pristopi k sanaciji kriznega dogodka; naprej v obliki zagotavljanje zasilne prehodnosti, nato minimalne prehodnosti in nato splošne prehodnosti s celovito sanacijo.

Nekaj besed je bilo spregovorjenih tudi o morebitnih vzrokih za tako rušilne poplave; po mnenju g. Žiberne so k temu prispevali trije dejavniki:

značilnosti terena in zemlje pomešane z vremenskimi dejavniki; strma pobočja, ki so bila predhodno prepojena z vodo in pomrznjena tla, ki so še pospešila odtekanje padavinske vode v struge. Strma pobočja so po drugi strani tudi omejila prostor za razlitje vode, kar je prispevalo k hudourniški naravi poplav.

slabo zgrajena infrastruktura; marsikateri most bi namreč ob upoštevanju hidroloških značilnosti območja ob koncu poplav še vedno stal, infrastruktura sama je bila sicer zgrajena tako, da je dopuščala pretoke stoletnih voda, vendar pa sama podporna infrastruktura (temelji, vodobrani ipd.) ni bila dovolj močno zgrajena, da bi vzdržala sile, ki jih stoletne vode prinašajo s seboj.

nepravilno posprava lesa; po gozdnih tleh nakopičen in neustrezno pospravljen les, je ob poplavih na strmih pobočjih blokiral pot hudournikov in povzročil nastajanje jezov, ko pa je sila

vode za brano le narasla prek kritične točke vzdržljivosti le te, je jez popustil, ter sprostil uničujoči val vode, blata in lesa, ki je porušil vso infrastrukturo pred seboj

5.2 Analiza

Analiza bo sledila že prej omenjenemu načinu, naj le na kratko spomnim; strukturirana bo na isti način kot so bile predstavljene točke za analizo, na koncu pa sledi diskurz na temo hipoteze. Vsebinsko relevantni podatki iz dokumentarnega gradiva bodo predstavljeni sproti, pri analizi pa se bom deloma tudi smiselno opiral na že napisan material.

5.2.1 Pripravljenost CP Kranj na delovanje v kriznih razmerah

Za obravnavo te točke najprej pogledimo, kaj je CP Kranj kot organizaciji združenega dela takrat nalagal zakonodajalec z Zakonom o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (Ur. list SRS, št. 35/82). Ta je v svojem 188. členu določil, da se vse organizacije združenega dela, ki so na kakršenkoli način pomembne za civilno zaščito s svojimi silami in sredstvi neposredno vključujejo v izvrševanje ukrepov in nalog civilne zaščite (Ur. list SRS, 2021, čl.188, št. 35/82). Za ta namen so morale imeti izdelane načrte kako bodo te naloge in ukrepe izvrševale. Nadalje je zakon v 217. členu, še bolj natančno pa v 218. členu določal, da lahko izvršni svet občinske skupščine v primerih hudih vojnih udejstvomanj, naravnih ali drugih nesreč ali izrednih razmer odredi, da morajo organizacije združenega dela s svojimi delavci in sredstvi s katerimi razpolagajo sodelovati pri zaščiti, reševanju in odpravljanju posledic le teh (Ur. list SRS, 2025, čl. 217 in 218, št. 35/82). Iz zgoraj napisanega lahko torej sklepamo kakšen bi moral biti potek dogodkov v začetku novembra 1990 v občini Škofja Loka, vsaj kar se tiče delovanja CP Kranj. Ob nastanku izrednih razmer bi moral izvršni svet občine Škofja Loka spremljati nastanek in razvoj le teh. Ko bi ta organ ljudskega samoupravljanja zaznal, da ni več kos nastanim razmeram, bi moral sprejeti o tem sklep in odrediti mobilizacijo sredstev in sil CP Kranj za potrebe izvajanja nalog in ukrepov civilne zaščite v občini Škofja Loka. CP Kranj bi se na omenjeno odredbo odzvali v skladu z vnaprej pripravljenimi načrti vključevanja v naloge in ukrepe civilne zaščite z vsemi zahtevanimi ali razpoložljivimi sredstvi. Sredstva, ki bi jih občina zahtevala v svoji odredbi bi morala ostati na razpolago za naloge civilne zaščite do umiritve izrednih razmer oz. nujne odprave posledic izrednih razmer. Temeljna vprašanja, na katere moramo odgovoriti so torej naslednja:

1. Ali je CP imelo pripravljen načrt za izvajanje nalog civilne zaščite?
2. Ali je izvršni svet občine Škofja Loka odredil mobilizacijo sredstev in sil CP Kranj?
3. Ali se je CP na zahtevano odredbo ustrezno odzvalo?

Iz intervjuja z g. Žiberno je razvidno, da so se v Cestnem podjetju zavedali svoje vloge znotraj sistema zaščite in reševanja. V ta namen so imeli in imajo še kar organizirano dežurno službo, ki skrbi za obveščanje in mobiliziranje znotraj samega podjetja. V ta namen so imeli že takrat celotno območje svojega delovanja pokritega z radijskimi zvezami, prav tako pa so imeli izdelan načrt delovanja v času kriz, ki je idejno temeljil na delovanju zimske službe, ki je redna služba znotraj CP Kranj. Podoben ustroj poznajo še danes.

Iz poročila izvršnega sveta občine Škofja Loka naslovljenega na vse zборе občinske skupščine št.: 225–2/90 datiranega 19.11.1990 je jasno razvidno, da je izvršni svet že 1.11.1990, torej prvi dan ujme, odredil, da se od med drugimi tudi od CP Kranj pridobi težko gradbeno mehanizacijo. Prav tako so iz nadaljnjega besedila razvidne nekatere naloge v okviru ukrepov civilne zaščite, kot npr. postavitve začasnega mostu v Železnikih, da bi se zopet vzpostavila povezava z nekaterimi kraji. Razvidno je tudi, da so na udeležbo CP Kranj računali tudi pri izvajanju najnujnejše sanacije.

O udejstvovanju CP Kranj pričajo kar nekateri dokumenti, med drugim tudi v predhodnem besedilu citirani članek g. Zadnika. Za nas mogoče najbolj zgovorni sta Evidenca stroškov pri sanaciji poplav na regionalnih, lokalnih in krajevnih cestah do 24.11.1990 v občini Škofja Loka, slednje poročilo je izdelal takratni sekretariat za družbeni razvoj, odsek za družbene dejavnosti in gospodarsko infrastrukturo, občine Škofja Loka dne 26.11.1990. Poročilo je izdelano iz evidence porabljenih strojnih ur, iz njega pa je razvidno, da kar tretjino, natančneje 33,6%, vseh evidentiranih stroškov realiziralo CP Kranj. Naslednji podobno poročilo naslovljeno Poročilo o stroških zagotavljanja prevoznosti na MC, RC, LC in planiranih sredstvih za dokončno zagotovitev prevoznosti po občinah v območju Cestnega podjetja Kranj, ki ga je dne 20.11.1990 izdelalo CP Kranj za potrebe Republiške uprave za ceste, pa priča, da so stroški opravljenih del s strani CP Kranj na področju občine Škofja Loka v razmerju naprem stroškom na celotnem področju, ki ga je le to pokrivalo, znašali kar 60,2%. Navedena poročila nam dajo sklepati, da je bilo prav delovanje CP Kranj odločilnega pomena za vzpostavitev normalnega delovanja cestnega omrežja na Škofjeloškem.

5.2.2 Vodenje v krizi in učenje iz krize

Vprašanje, ki je bilo povod za sledečo točko, je bilo sledeče; ali je CP Kranj nadzorovalo, od začetka do konca. Predvsem sem imel pri tem vprašanju na misli konec, saj je znano, da ko zagori gasilci kmalu pridrvijo, problem se pojavi, ko je potrebno ponovno postaviti hišo. Preneseno na našo analizo to pomeni ali je Cestno podjetje po koncu poplav leta 90 nato tudi poskrbelo za celovito obnovo ali pa jim je nekje na sredi zmanjkalo sape. Poglavitna skrb, ki se mi je torej pri tem porajala, je bila, v kakšnem stanju so ceste, ki so jih zasipali zemeljski plazovi in odnašale narasle vode, sedaj, ko se poplave leta 1990 ne dotaknejo več naših misli. Krizo, ki je bila posledica poplav leta 1990 sem zatorej razdelil na dva dela, izraženo v medicinski terminologiji, akutni del, del krize, ki je bil bolj izražen in s tem bolj na očeh javnosti, ter kronični del, del v katerem je dejansko potekala sanacije krize in se je vlekel še dolgo po samih poplavah, ki so postale sinonim za samo krizo. Glede učinkovitosti delovanja CP Kranj v akutni fazi krize, menim da bi se lahko za odgovor obrnili na prej obravnavano hipotezo ter da bi lahko učinkovitost delovanja v tem segmentu potrdili tako. Vendar je za potrditev te točke nujno potrebno, da tudi za kronično fazo krize velja enak odgovor, zato sem se odločil, da za potrebe te točke pod drobnogled vzamem eno območje, kjer je bila potreba po reševanju krize bolj kompleksna in predvsem dolgotrajnejša.

Da bi to območje ugotovili, si najprej iz naših virov oglejmo, kje so nastale škode, ki bi lahko imele najbolj negativen ter dolgotrajen vpliv na kvaliteto cestnega omrežja na škofjeloškem. Kot kredibilna vira bom upošteval dva že prej omenjena dokumenta, Evidenco stroškov pri sanaciji, ki jo je sestavil sekretariat za družbeni razvoj občine Škofja Loka, ki med drugim razkriva geografsko distribucijo stroškov po krajevnih skupnostih občine Škofja Loka ter poročila izvršnega sveta skupščine občine Škofja Loka. Iz prvega dokumenta je razvidno, da je bilo za odpravo neposrednih posledic poplav daleč največ dela vložnega na območju krajevne skupnosti Davča. Drugi pa na svoji peti in šesti strani razkriva, kritičnost razmer. V Davčo zaradi poškodb cestišča promet po glavnih cestah ni bil mogoč, prav tako pa ni bilo mogoče urediti takojšnjega obvoza. Le ta je bil urejen do 12.11.1990, vendar Davča kljub intenzivnim naporom po glavni dostopni poti še dalj časa ni bila dostopna. Poročilo sicer kot težavne navaja še nekaj cest, vendar pa so bile vse ostale kmalu vsaj delno uporabne. V analizi upravljanja krize se zato posvečam poteku kriznih in sanacijskih del na področju Davče. Tako si za potrditev te točke postavljam naslednji vprašanja na kateri mora biti odgovor pozitiven:

- » Ali je CP Kranj tekom poplav leta 1990 našlo ustrezne začasne rešitve dostopa do Davče?«
- » Ali je CP Kranj aktivno sodelovalo v poplavni sanaciji cest na območju Davče?«

Da si pomagamo odgovoriti na prvo vprašanja si pomagajmo z naslednjo tabelo:

Tabela 5.2.2.1: Časovnica dogodkov na področju Davče:

Čas	Dogodek	Vir
01.11.1990	voda odnese glavno cesto v Davčo	(Zadnik 1991: 128)
02.11.1990	neprehodna cesta v Davčo skozi Potok zaradi zemeljskega plaz, onemogočen dostop z osebnimi vozili	(Zadnik 1991: 128)
03.11.1990	onemogočen dostop do Davče z osebnimi vozili	(Zadnik 1991: 128)
04.11.1990	omogočen dostop preko Sorice	(Zadnik 1991: 129)
19.11.1990	cesta v Davčo zasilno usposobljena	IS skupščine občine Šk.Loka

Vir: Zadnik, Rudi (1991): Delovanje civilne zaščite ob poplavih v občini Škofja Loka. *Ujma* 5, 128–130 ter *Informacija o poplavih na območju občine Škofja Loka dne 1. in 2. 11.1990*. Škofja Loka: Skupščina občine Škofja Loka, Izvršni svet

Odgovore delno poiščimo v pričevanju prvega moža CP Kranj. G. Žiberna se je takrat nahajal na območju Daveč. Kot prisotni na terenu je ocenil, da takojšnja zasilna sanacija glavne ceste v Davčo ni smiselna, zato so svoja prizadevanja preusmerili na obvoze. Da se zagotovi dostopnost do Davče se organizirata obvoza Zgaga – Žaga – Davča ter Tajnetov Log – Potok – Davča. Za potrebe prvega je bilo naprej sanirati zemeljski plaz, za kar so porabili približno dan in pol. Dne 04.11.1990 CP Kranj naredi popis Seznam poškodovanih cestnih odsekov in objektov na področju občine Šk. Loka. V njem se ceste v Davčo omenjajo kot neprevozne in sicer zaradi uničenih objektov. Po postopni umiritvi razmer so začeli z začasno sanacijo. Tako iz poročil Informacija o sanaciji ceste Davški most – Davča, datiranega november 1990, ki ga je pripravil g. Žiberna izhaja, da je bilo v fazi zagotavljanja prevoznosti (do 19.11. op.p.) s strani CP Kranj potrebno opraviti določena gradbena dela in sicer: »...smo zagotovili potrebno potrebno kvaliteto materiala spodnjega ustroja in zgornjega ustroja na makadamskem delu vozišča. Na asfaltnem delu vozišča smo odrezali viseči asfalt in obstoječe odprtine zasuli s prodnatim materialom.«. Poročilo nadalje navaja potrebna dela, da se prevoznost ohrani ter predvideni rok v katerem bi lahko ta dela opravili. Marca 1991 CP Kranj sestavi projektno dokumentacijo, ki vključuje sanacijo poškodovanih ter porušenih in kvalitativno nadgradnjo obstoječih objektov. Ti naj bi bili po novem bolj varni za promet, hkrati bi izboljšali pretočnost cest ter bili bolj oporni na naravne

vplive vključujoč na pojav izrednih vodnih razmer. Omenjeni projekti se v roku naslednjih dveh let izvedejo in še vedno služijo svojemu namenu. Slednje ter pričevanje g. Žiberne o vzrokih za katastrofalne posledice poplav na škofjeloškem, daje slutiti, da je bilo pri obnovi opravljenega tudi precej učenja na podlagi izkušenj, prvi preizkus sanacijskih del, pa se je odvijal že čez dobro leto, ko so vode zopet prestopile bregove. Prav tako gre poudariti, da iz obsega izvedenih del lahko sklepamo, da učenje ni bilo prisotno zgolj na strani CP Kranj, kot projektanta in izvajalca del, temveč tudi na strani investitorja, torej občine Škofja Loka, ki je k projektom predstavljenim s strani CP Kranj dala soglasje.

5.2.3 Učinkovitost delovanja CP Kranj

Točka, ki jo obravnavamo nazadnje je pravzaprav centralna tema vsakega kriznega upravljanja. Vedeti namreč moramo, da čeprav je ogroženost temeljnih vrednot ena najpomembnejših značilnosti krize, je to tudi centralna točka kriznega upravljanja; brez ogroženosti temeljnih vrednot ni krize, brez krize pa ni kriznega upravljanja. Glede na to, da je krizno upravljanje: »... (O)blikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize in obsega organizacijo, priprave, ukrepe in razporeditev virov za njeno obvladovanje.«(Malešič 2002: 14), bi lahko v poenostavljenem smislu o slednjem govorili tudi kot o odpravljanju ogroženosti do ali o ohranjanju temeljnih vrednot. Pri tem pa moramo vzeti v obzir, da so temeljne vrednote neglede na pojavno obliko, kakor tudi neodvisno od pojava kriznih situacij, izpostavljene spreminjanju zaradi delovanja zunanjih dejavnikov – časa, fizikalnih pojavov, ideoloških in političnih sprememb itd. Tako lahko o krizi govorimo kot o katalizatorju, ki pospeši negativne spremembe na temeljnih vrednotah, včasih do mere propada le teh. Krizno upravljanje pa je torej zmanjšanje posledic negativnih sprememb, ki jih prinese kriza. V primeru CP Kranj govorimo o temeljnih vrednoti prevoznosti cest, vendar pa menim, da to poimenovanje za naše potrebe ni ravno ustrezno, saj bi morali govoriti o dostopnosti krajev, ki jih prevoznost cest omogoča. Prav tako, se bom za potrebe obravnave te točke osredotočil na časovno obdobje, ki je bistveno krajše od celotnega poteka krize. Moje mnenje namreč je, da, če povzamem ljudsko modrost, čas celi vse rane, zato je najbolje, da se osredotočim na del krize, ki sem ga poprej poimenoval akutni del, se pravi del krize, ko je bila ogroženost temeljnih vrednot največja. Vendar, je bil dosedaj akutni del krize, vsaj kar se mejnikov tiče zelo slabo opredeljen. Začetek seveda ni bilo težko opredeliti, medtem ko s koncem ni bilo tako lahko, pač odvisno od zornega kota s katerega je bilo na krizo gledano. Za konec sem tako izbral datum seje Skupščine občine Škofja Loka, katerega zapisnik je bil poprej večkrat navajan. Slednja seja je sodeč po zapisniku potekala 20.11.1990. Akutni del

krize sem tako omejil na dni med vključno z 01.11.1990 ter 20.11.1990. Prav tako, je potrebno omeniti, da je vzdrževanje dostopnosti do krajev, dejavnost, ki bi jo lahko opisali kot vzdrževanje komunikacije, slednja pa se v pogojih, ki jih ponuja kriza včasih neizogibno prekine. Za nas bolj pomembno je, da se dostopnost do krajev, v doglednem času vzpostavi; omenjeno je tudi temeljni razlog za postavitve časovnih mejnikov. Prav tako je pomembno, da se omejimo na naselbine večje geografske pomembnosti oz. samo na kraje, do katerih je CP Kranj tudi v normalnih razmerah zavezano zagotavljati dostopnost. Slednjo omejitev sem sprejel zaradi dejstva, da dostopnosti do npr. posameznih gorskih kmetij v kriznih razmerah ni niti smotno zagotavljati niti pričakovati. Temeljno vprašanje na katerega moramo odgovoriti pritrdilno se torej glasi: »Ali so bili do konca dneva 20.11.1990 dostopni vsi kraji v Škofjeloški občini?«

Kot navedeno prej je CP Kranj 04.11.1990, ob umiku naraslih voda izdelalo poročilo o poškodovanih in uničenih objektih na območju Škofje Loke. V njem so tudi kot neprevozne opredeljene naslednje lokalne ceste:

Javorje – Murave – Luša

Škofja Loka – Podpurflca

Železniki – Ojstri vrh

Železniki – Davča

Železniki – Potok

Na več mestih sta bili tudi poškodovani regionalni cesti R1/314 ter R2/321 ter ostale regionalne ceste na tem območju. Glede na prioritete pri zagotavljanju prevoznosti lahko sklepamo, da so bile omenjene ceste prve, ki so bile prevozne, zato se bomo posvetili lokalnim cestam. Na lokalnih cestah sta sodeč po poročilu izvršnega sveta največje težave povzročali cesti v Davčo ter Potok. Vendar sta bila oba kraja do 12.11.1990 dostopna, deloma sicer po obvozih. Edina zaselka, do katerih po navedbah poročila dne 12.11.1990 ni bil možen promet sta bila Udečk in Rantovše. Na vseh ostalih odsekih je bil promet možen vsaj za osebni promet. Do 19.11.1990 sta bila sodeč po poročilu dostopna tudi ta dva zaselka, čeprav je bilo v tem času porušeni več mostov v občini. Kot nedostopne pa se omenja nekaj domačij v Davči, čeprav je slednja navedba zelo medla. Iz slednjega sklepam, da so bile vse ceste razen redkih izjem krajevnega značaja prevozne in da dostopnost do krajev ni bila ogrožena.

Če torej povzamem ugotovitve zadnje točke; Cestnemu podjetju je od začetka krize pa do okvirne umiritve razmer uspelo z učinkovitim delovanjem krizo obvladovati ter zagotoviti dostope do vseh pomembnejših urbanih centrov.

5.3 Obravnava hipoteze

V zadnjem delu analize obravnavamo hipotezo, za osvežitev spomina jo tu ponavljamo:

»Kadar je krizno upravljanje uspešno, je aktivacija človeških virov izvedena učinkovito.«

Delovanje Cestnega podjetja Kranj sem torej analiziral v treh sklopih; pripravljenosti na krizo, sposobnosti delovanja v krizi ter učinkovitosti delovanja v krizi. Vsak izmed teh treh sklopov je dal pomembne informacije o sistemu kriznega upravljanja, ki ga je razvilo CP Kranj.

V prvem sklopu ugotovimo, da je v okviru CP Kranj obstajal sistem upravljanja s kadri, ki je slednje v okviru notranjega izobraževanja in usposabljanja na delovnem mestu pripravil na odziv v kriznih situacijah. Glede na učinkovitost slednjega lahko sklepamo, da so bili kadri CP Kranj, na tovrsten odziv pripravljeni ne le strokovno temveč tudi psihično, saj praktično ni zaznati kakršnihkoli negativnih odzivov na pripravljenost CP Kranj.

V drugem sklopu govorimo o sposobnosti sistema kriznega upravljanja obvladovati tovrstne situacije. Kriza kot sem ugotovil že na začetku diplomskega dela predstavlja skrajno kompleksno in nepredvidljivo situacijo, ki pa je po drugi strani časovno gledano lahko tudi dolgotrajna. Tako je pomembno, da ima sistem kriznega upravljanja razvite tako logistične kot tudi organizacijske elemente, ki se s kompleksnostjo ter trajanjem krize lahko v celoti spoprimejo. Hkrati pa mora imeti tovrsten sistem sposobnost učenja in prilagajanja danim razmeram, v kolikor želi v njih učinkovito delovati. Iz povedanega (ter vidnega z moje strani) so si vsi akterji lekcije poplav leta 1990 vzeli k srcu, česar živi spomenik so še vedno obstoječ ceste na območju Davče danes.

Tretji sklop pravzaprav obravnava kvaliteto izvedenih ukrepov kriznega vodenja in delovanja. Prav ta sklop nam v največji meri kaže učinkovitost aktivacije človeških virov, saj lahko ob pritiskih, ki jih na izvajalce ukrepov kriznega vodenja in delovanja, nalaga krizna situacija najlaže presodimo o kvaliteti aktiviranih človeških virov kot tudi o sami kvaliteti aktivacije le teh. Glede na to, da so vsi ti trije kazalci kazali na učinkovito delovanje CP Kranj je edini zaključek, ki ga lahko povlečem naslednji; Cestno podjetje Kranj je krizo upravljalo učinkovito, prav takšna pa je bila aktivacija kadrovskega virov.

6. ZAKLJUČEK

Namen diplomskega dela je bil analizirati odziv Cestna podjetja Kranj na krizne situacije. Te za njihove upravljavce predstavljajo unikatne razmere, kjer so močno ogrožene temeljne vrednote, ki jih varujejo. Poleg tega so soočeni z izredno težavnimi razmerami, kjer so močno omejeni s časom, razpoložljivimi informacijami ter materialnimi in drugimi sredstvi, poleg tega pa so prisiljeni delovati v razmerah konstantnega stresa. Zaradi škode, ki lahko nastane v tovrstnih situacijah je področje kriznega upravljanja zakonsko urejeno, sistematično pa na ravni države spremlja Uprava RS za zaščito in reševanje.

Poplave so po svoji naravi le ene izmed pojavnih oblik kriznih situacij, ki jih uvrščamo med tako imenovane naravne nesreče. Karakterizirajo jih povišane kontinentalne vode, ki prestopijo običajne bregove, in po svojih pojavnih značilnostih niso niti redke niti ne povzročajo občutne škode. Izjema so stoletne vode, kakršne so bile na škofjeloškem leta 90. Te karakterizirajo pretoki tekočih voda, ki imajo pojavno pogostost le vsakih sto let.

Tekom teoretičnega dela smo spoznali, da je eden najbolj učinkovitih načinov srečevanja s krizami kakor tudi eden najbolj pomembnih delov kriznega upravljanja preventiva. Prav slednja je na škofjeloškem v celoti odpovedala. Škoda, v višini 44% BDP občine, je med drugim nastala zaradi večjih dejavnikov, ki bi se jim lahko z ustrezno preventivo izognili. Eden takšnih dejavnikov je bila vsekakor neustrezna infrastruktura, ki ni zdržala pritiska dvignjenih voda. Drugi razlog je spet človeškega izvora in sicer govorimo o nevestni pospravi lesa, ki ga je voda nosila s seboj in je povečal njeno rušilno moč skozi ozke doline Škofjeloškega hribovja. Tako so vode povzročile znatno škodo na cestnih in obcestnih objektih, ki se v teh ozkih dolinah vijejo vzporedno z vodnimi strugami. Tako se je Cestno podjetje Kranj, katerega dejavnost je vzdrževanje cest, znašlo pred nezavidljivo nalogo očuvanja prevoznosti teh cest. K sreči se je izkazalo, da je imelo CP Kranj pripravljen načrt in ustrezno usposobljene službe za delovanje v kriznih razmerah, prav tako pa je imelo zagotovljene sekundarne komunikacijske kanale, ki so izrednega pomena v pogojih kriznega upravljanja. Tako so se ustrezno odzvali na poziv k delovanju ter v danih razmerah ustrezno zagotavljali dostopnost do krajev, ki bi bili sicer odrezani bistveno dalj časa. Njihovo delovanje v tej krizi pa se ni končalo zgolj s posredovanjem v akcijah zaščite in reševanja, marveč se je nadaljevalo tudi v obdobju po neposredni krizi, saj so aktivno sodelovali pri sanaciji posledic poplav. Končna ugotovitev pa je bila, da se je Cestno podjetje Kranj s krizo v celoti soočilo učinkovito ter v skladu s tem tudi učinkovito aktiviralo kadrovske vire.

7. SEZNAM LITERATURE:

- Breznik, Marko (1991): Analiza ujme 1990, kritika, naloge. *Ujma 5*, 121–123.
- Boin, Arjen in Paul 't Hart (2003): Public Leadership in Times of Crisis: Mission Impossible?. *Public Administration Review*, 63(5), 544–553.
- Gams, Ivan (1991): *Ujma 1990: Pregled in dileme*. *Ujma 5*, 7–10.
- Kolbezen, Marko (1991): Hidrološke značilnosti visoke vode leta 1990. *Ujma 5*, 16–18.
- Kranjčec, Renata in Marko Polič (2001): Usposabljanje za krizno odločanje. *Ujma 15*, 401–405.
- Kranjčec, Renata in Marko Polič (2002): Psihološki vidiki kriznega upravljanja. *Ujma 16*, 409–414.
- Malešič, Marjan (2004): Nekatera teoretična izhodišča preučevanja krize. V Malešič Marjan(ur.): *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji: izzivi in priložnosti*, 10–26, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- (2005) *Načrt zaščite in reševanja ob poplavah – verzija 3.0*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje. Dostopno na <http://www.sos112.si/slo/tdocs/poplava.pdf> (13. marec 2007).
- Orožen Adamič, Milan (1991): Škoda ujme 1990 v Sloveniji. *Ujma 5*, 124–125.
- Orožen Adamič, Milan in Franc Vidic (1991): Ujma v 1990 v Škofjeloškem hribovju. *Ujma 5*, 19–24.
- Uprava RS za zaščito in reševanje (2005): *Poplava..* Dostopno na <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=og12.htm> (13. marec 2007).
- Uprava RS za zaščito in reševanje (2005): *Povzetek načrta zaščite in reševanja ob poplavah..* Dostopno na <http://www.sos112.si/slo/page.php?src=na13.htm> (13. marec 2007).
- Pristov, Janko (1991): Razpored padavin in njihov vpliv na poplave. *Ujma 5*, 10–14.
- Rosenthal, Uriel (2003): September 11: Public administration and the study of crises and crises management. *Administration&Society*, 35(2), 129–143.
- Zadnik, Rudi (1991): Delovanje civilne zaščite ob poplavah v občini Škofja Loka. *Ujma 5*, 128–130.
- Zadnik, Rudi (2004): *Sistem in organizacija varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami*. Ljubljana.
- *Zakon o obrambi in zaščiti(1991)*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije 15, 511–531.

- *Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti*(1982). Ljubljana: Uradni list socialistične Republike Slovenije 35, 1994–2036.
- *Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami – uradno prečiščeno besedilo*(2006). Uradni list Republike Slovenije 51 Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200651&stevilka=2181> (23. maj 2006)

PRIMARNI VIRI

- Bizjak, Miha in Ivan Miklavc (1990): *Evidenca stroškov pri sanaciji poplav na regionalnih, lokalnih in krajevnih cestah do 24.11.1990 v občini Škofja Loka*. Škofja Loka: Občina Škofja Loka, Sekretariat za družbeni razvoj, Odsek za družbene dejavnosti in gospodarsko infrastrukturo.
- *Informacija o poplavah na območju občine Škofja Loka dne 1. in 2. 11.1990*(1990). Škofja Loka: Skupščina občine Škofja Loka, Izvršni svet.
- *Program sanacijskih del na lokalni cesti L 7302 Davški most – Davča na odseku Davški most – elektrarna v dolžini 1800 metrov po neurju z dne 1. – 2. novembra 1990*(1991). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- *Program sanacijskih del na lokalni cesti L 7302 Davški most – Davča na odseku elektrarna – odcep Hlip v dolžini 3940 metrov po neurju z dne 1. – 2. novembra 1990*(1991). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- *Program sanacijskih del na lokalni cesti L 7302 Davški most – Davča na odseku obrat – Jemc v dolžini 800 metrov po neurju z dne 1. – 2. novembra 1990*(1991). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- *Program sanacijskih del na lokalni cesti L 7303 Tajnetova žaga – Potok na odseku Tajnetova žaga – Osojnikova grapa v dolžini 1400 metrov po neurju z dne 1. – 2. novembra 1990* (1991). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- *Poročilo o stroških zagotavljanja prevoznosti na MC, RC, LC in planiranih sredstvih za dokončno zagotovitev prevoznosti po občina v območju Cestnega podjetja Kranj*(1990). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- *Seznam poškodovanih cestnih odsekov in objektov na področju občine Šk.Loka*(1990). Kranj: Cestno podjetje Kranj.
- Žiberna, Brane (1990): *Informacija o sanaciji ceste Davški most – Davča*. Kranj: Cestno podjetje Kranj.

8. PRILOGE

PRILOGA A: ZAPIS INTERVJUJA BRANKO ŽIBERNA (07.06.2006 OD 20:45 DO 22:15)

Intervju je potekal pri intervjuvancu doma, pričel se je ob 20:45 končal pa ob 22:15.

Mislím, da je najboljše sedaj, ko sva še sveža, da se na začetku kar neposredno osredotočiva na dogodke leta 1990. Kakšne naloge in kako je CP Kranj opravljalo ob poplavih leta 1990 na področju Škofje Loke?

CP Kranj je že tedaj opravljalo naloge, ki jih še sedaj – se pravi gradnja in vzdrževanje cest. Med slednje sodi tudi zagotavljanje prevoznosti, kar je še posebej pomembno v času kriznih dogodkov – tako kot med poplavami leta 90. CP Kranj je takrat s svojo mehanizacijo in delovno silo poskušalo zagotoviti prevoznost predvsem regionalnih cest, kot glavnih prometnih vodov. Tu se je še za posebno problematično izkazala regionalna cesta Škofja Loka – Petrovo Brdo, v nevarnosti pa sta bili tudi cesti Škofja Loka – Žiri ter Trebija – Sovodenj – Kladje. Ko smo sanirali prevoznost omenjenih cest smo začeli zagotavljati prevoznost na lokalnih cestah, kjer smo tudi v večji meri zagotavljali prevoznost z lastnimi viri. Med lokalnimi cestami gre omeniti predvsem ceste Poljane – Javorje – Stari Vrh – Praprotno, Škofja Loka – Hrastnica, Škofja Loka – Puštal – Sora – Medvode. Na ostalih cestah smo uporabljali pogodbene izvajalce, ki so izvirali iz lokalnega območja.

Seveda pa je bilo vzdrževanje prevoznosti na nekaterih cestah nemogoče. V takem primeru smo poskušali zagotoviti obvoze. Primeri takih cest so Zali Log – Davča ter Potok – Davča, kjer je cestišče dobesedno odneslo z vodo. Tako smo na teh cestah poskušali zagotoviti obvoz Zgaga – Žaga – Davča za cesto Zali Log – Davča, kjer smo imeli prvi dan težave z zemeljskih plazom, ki ga je bilo potrebno najprej sanirati, za kar smo porabili približno dan in pol, ter Tajnetov Log – Potok – Davča za cesto Potok – Davča. Hkrati smo določene obvoze zagotavljali preko Novakov – Cerčna – Potok, Potok pa je bil dostopen tudi preko ceste Gorenja Vas – Poljane. Zaprta je bila tudi cesta v Martin Vrh, kjer smo zagotavljali obvoz Rovte – Zapreval – Stari Vrh, ter obvoz Črni Kal – Gorenja Vas – Poljane.

Kaj pa sistem obveščanja oz. kako ste aktivirali svoje sile?

V osnovi se ta sistem ni nikakor spremenil od leta 90 pa do sedaj. V kriznem času se v Kranju vzpostavi dežurna služba, ki skrbi za logistično podporo enotam na terenu. Aktivacija sil poteka po radijskih zvezah, s katerimi CP Kranj pokriva celo Gorenjsko. Potrebno je omeniti, da je obveščanje z nastopom mobilnih telefonov in ostale komunikacijske opreme postalo bistveno lažje. Sicer v Kranju tudi v nekriznih časih deluje stalna dežurna služba, ki skrbi za obveščanje in aktiviranje, za vsak kriznih dogodek pa se nato postavi operativni vodja, na terenu pa se določi potrebna oprema za sanacijo problema ter potrebni čas. V Škofji Loki se je zgodilo, da je CP zmanjkalo opreme, v takih primerih pa nato na pomoč pokličemo civilno zaščito. Če ocena škode in potrebnega časa sanacije ne dovoljujeta sanacije v doglednem času se začnejo postavljati alternativne rešitve, največkrat so to obvozi. Krizni dogodek se nato rešijo postopno in celovito, tako da se najprej zagotovita zasilna prevoznost, ki niti ni prevoznost v pravem smislu, saj lahko tak teren prečijo le dobra terenska vozila in enako dobri vozniki, nato nujna prevoznost, recimo za širino enega avtomobila, nato pa popolna prevoznost.

Dežurna služba hkrati z notranjo koordinacijo izvaja koordinacijo z zunanjimi akterji, se pravi civilno zaščito in drugimi.

Vendar je pomembno vedeti, da je v reševanjih tudi pri nas tako, da so življenja najpomembnejša, se pravi če je ogroženo življenje ljudi, se vse ostale aktivnosti prenehajo dokler te grožnje ni več.

Kaj pa vzdrževanje pripravljenosti in akcijski načrti; imate za primere kriznih dogodkov že kakšne vnaprej pripravljene scenarije?

Cestno podjetje sedaj neposredno vzdržuje cca. 900 km cest, v obdobju o katerem teče razgovor pa je bilo le teh še za dobro tretjino več – se pravi 1200 km. In vsako od teh cest smo cestarji dolžni vzdrževati prevožno, sicer po prej omenjenem ključu pomembnosti, tudi v zimskem času. Zato imamo pri nas organizirano posebno službo t.i. zimsko službo, ki skrbi za prevoznost cest v razmerah sneženja, poledice itd. Zimska služba ima za svoje potrebe izdelan podroben načrt cest pod našo zadolžitvijo in podroben raspored ter plan aktivnosti potrebnih za vzdrževanje. Ta plan zajema tako kategorizacijo cest po nujnosti za vzdrževanje prevoznosti kot tudi raspored človeških virov, ki so zadolženi za posamezne odseke. Tak način organizacije nam omogoča, da v prvi vrsti poskrbimo za najbolj pomembne ceste, hkrati pa zagotavlja čimbolj smotrno porabo človeških in mehanskih virov. Tako pri nas ni možno, da bi recimo nekdo, ki je doma iz Kranja, šel čistiti ceste v Kranjsko Goro, saj je eden temeljnih primesi naših planov reakcijski čas, katerega predpogoj pa je, da za sleherni del cest zadolžimo ljudi, ki so iz tistih koncev doma, to nam omogoča hitrejši odziv, hkrati pa nekako boljše kvaliteto dela, saj ljudje le čistijo pred

svojim pragom. V primerih naravnih nesreč in drugih kriz tako odreagiramo po istih načrtih, konec koncev je zagotavljanje prevoznosti naša najbolj poglobljena naloga. Tako so ti isti ljudje, ki so pozimi zadolženi za izvajanje zimske službe, v vseh letnih časih zadolženi za vzdrževanje prevoznosti istega dela ceste. Seveda pa pride tudi to preobremenitve teh virov, v takih primerih pa pridejo na pomoč ljudje in mehanizacija iz nekriznih območij. Moram pa poudariti, da se pri nas še ni naredilo, da za takšne primere ne bi našli prostovoljcev, še več naši zaposleni sami pokličejo dežurno službo, če jih potrebujemo. Enostavno mislim, da imajo nek pravi moralni čut in obvezo.

Zdaj ko sva obdelala vse obdelala vse podrobnosti, ki se nanašajo neposredno na upravljanje kriznih situacij v Vašem podjetju razjasniva še malo ozadje; kdo je Branko Žiberna in kratka predstavitev Cestnega podjetja – menim, da je najbolje da greva kar po principu tedaj sedaj?

Pa začniva kar pri cestnem; predvsem kar je razlika med sedanjim stanjem in stanjem leta 90 je v formalni obliki organizacije. Tedaj je bilo podjetje organizirano po TOZD-ih, vendar je že takrat v sklopu podjetja delovala civilna zaščita. Takrat je bilo podjetje družbena firma bolj v slogu javnih podjetij, njen (in moj) direktor pa je bil Bogdan Drinovec. Sedaj že sam veš, da smo delniška družba in prosto delujemo na trgu materiala in storitev. Vendar je bilo podjetje že tedaj zadolženo za izvajanje intervencij na terenu, tako da je bilo v tem segmentu enako organizirano, s tem mislim predvsem na krizni štab. Razlika tu je predvsem v načinih komunikacije, kar se nekako sovпада s tehnološkim napredkom. Kar se tiče regionalne pokritosti in notranje organizacije pa lahko rečemo, da ostaja bolj ali manj ista. Na področju statistike pa lahko omenim, da je sedaj v podjetju zaposlenih 10–15% več ljudi, vendar ni le to, tako kot je oprema zaradi tehnološkega napredka bistveno boljša, so tudi kadri, ki jih zaposluje sedaj bistveno bolj kvalitetni.

Kar pa se mene tiče sem bil v tistem času vodja investicij na programsko projektivnem področju pod neposrednim vodstvom g. Janeza Gradišarja, sedaj predsednika nadzornega sveta v Cestnem podjetju Kranj in bivši direktor le tega. Skupaj sva sestavljala ekipo, ki je pripravljala za takratne SIS-e, se pravi samoupravne interesne skupnosti. Gradišar je skrbel za izvedbo slednjih v smislu finančnih virov, medtem ko sem bil jaz tehnični vodja in sem skrbel za implementacijo na terenu. Ko že govoriva o tem, naj ti povem, da smo ravno v času o katerem se sedaj pogovarjava, delovali na področju Škofje Loke in Škofjeloškega hribovja, saj smo tam gradili lokalne ceste. Tako sem vse ceste tja do najbolj samotnih gozdarskih poti poznal do potankosti. Ujme me je

tako dobila ravno na področju Davče, kjer je bilo tudi najhuje. Ko sme videl razdejanje, ki ga je voda tam povzročila sem se v trenutku odločil, da poti do Davče ne bomo sanirali marveč organizirali obvoze. Sicer sem takrat izvajal naloge predvsem koordinacije in informiranja, predvsem sem skrbel za aktivnosti na kriznih območjih tako, da sem aktiviral lokalne izvajalce. Nekaj časa sem veljal celo za mrtvega ali pogrešanega, saj zaradi mojih gozdnih poti nihče ni vedel kje se nahajam.

Ali imate še kakšne zaključne besede o poplavah 1990, nekaj kar sva izpustila, mogoče nekaj o vzrokih?

Vzroke za poplave in njihovo razdiralno moč bi razdelil na dva vrsti; v prvi prevladujejo razlogi naravne danosti, v drugi pa so povzročeni s strani človeka. Če pogledava najprej razloge, katerim prevladuje narava ugotoviva, da sta tu poglobitnega pomena geološka sestava tal in oblika reliefa. Predvsem v ozkih dolinah, kot je bil recimo primer pred med Železniki in Sorico, je voda pokazala zobe, saj je bila vsa razdiralna moč skoncentrirana na zelo ozkem pasu. Nižje spodaj je škoda nastajala predvsem zaradi poplavljanja, ni pa več prišlo do samega podiranja stavb. Seveda je šlo pri samem poplavljanju tudi za dejstvo, da so bila tla že prej kar dobro namočena, pa tudi sama sestava tal ni dovoljevala večje prepustnosti. Po drugi strani pa so razlogi na strani ljudi precej bolj zanimivi. Po eni strani je šlo za slabo zgrajeno in poplavljeno infrastrukturo po drugi pa za nevestnost samega prebivalstva. Predvsem mostove in ceste je odnašalo, ker so bili slabo zgrajeni, če pa je bil že sam objekt dobro zgrajen, pa podporna infrastruktura ni zdržala, npr.: most je bil kvalitetno narejen, vendar pa vodni braniki niso bili dovolj globoki in široki, tako mostu ni odneslo zaradi slabe gradnje ali šibkih temeljev, marveč preprosto zato ker je voda spodjedla hrbtišče mostu na samem bregu. Drugi razlog na strani ljudi pa bi po mojem lahko bilo slabo gospodarjenje z gozdovi, na škofjeloškem se je dogajalo, da lastniki oz. upravljavci gozdov, le teh po sečnji niso ustrezno očistili, ob obilnem deževju se je tako ta gozdni odpadek nahajal prosto na tleh, dokler ga ni odnesla voda. Na ožinah je nato voda ta material odlagala in graditi so se začeli naravni jezovi, ki so za seboj zadrževali vodo. Seveda si lahko predstavljate kaj se je zgodilo, ki je brana popustila. Udarni val, ki je nastal je povzročil veliko večje uničenje kot ga bi sicer sama prosto tekoča voda.

Omenil bi pa tudi, da je sanacija prinesla s seboj tudi mnoge izboljšave na infrastrukturi. Takrat je bila namreč sprejeta odločitev, tudi na strani občine Škofja Loka, da s sanacijo ne bomo pretirano hiteli, marveč se bo največji poudarek dal na kvaliteti izgradnje, tako da je bilo po končani sanaciji razvidno, da so stvari bolj ali manj povsod boljše urejene kot pa pred poplavami

na kar sem še danes kot direktor Cestnega podjetja ponosen, saj smo večidel sanacije izvedli pri nas.